

Ankara'nın Sosyo-Kültürel Bir Değeri Olarak MKE Ankaragücü: Taraftarların Gözünden Kent ve Kulüp

MKE Ankaragücü As a Socio-Cultural Value of Ankara: The City and the Club in the Eyes of Its Fans

Mustafa Berkay AYDIN

Dr., Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Bursa
berkayaydin@gmail.com

DOI: 10.5505/jas.2018.09609

Öz

MKE Ankaragücü İstanbul'da kurulmuş ve daha sonra Ankara'ya taşınmış bir futbol kulübüdür. Kulübün İstanbul'dan Ankara'ya taşınması Kurtuluş Savaşı'na dayanır. İmalat-ı Harbiye işçileri, öğrencileri ve ustaları tarafından kurulmuş bir futbol kulübü olarak Ankaragücü, 1920'lerden sonra Ankara'da hem sosyal hem de kültürel anlamda etkili bir temsil oluşturmayı başarmıştır.

Ankaragücü kitlesel taraftarlarıyla yıllar boyunca Ankara'daki en fazla ilgi çeken kulüp unvanına sahiptir. Basit biçimde kulübün kısıtlı sportif başarılarıyla açıklanamayacak olan bu büyük destek, Ankaragücü'nün tarihinden, işçi takımı oluşundan ve kentle olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Kulüp, kentin farklı bölgelerini de kapsayacak biçimde 'eski Ankara' ve 'yeni öteki Ankara'nın tarihsel ve kitlesel desteğini elde etmeyi başarmıştır.

Çalışma, kulübün tarihsel süreçleri ve kentle olan ilişkisinin yanı sıra, taraftarların kent, kulüp ve aidiyetleri üzerine odaklanmaktadır. Derinlemesine görüşmelere ek olarak, Ankara ve kulüp genel temaları etrafında bir odak grup çalışması yürütülmüştür. Kulübün Ankara'da üstlendiği rolü ve temsilini vurgulamanın yanında çalışma aynı zamanda taraftarların gözünden Ankara'yı keşfetmeye dönük bir çabayı da içermektedir.

Anahtar sözcükler: MKE Ankaragücü, Futbol taraftarlığı, Kent, Kimlik, Ankara

Abstract

MKE Ankaragücü is a football club that was founded in Istanbul and but then moved to Ankara –a journey that dates back to the War of Independence. As a football club founded by the workers, students and masters of the War Materiel Manufacturer's Group (İmalat-ı Harbiye), Ankaragücü succeeded in creating an effective representation in both the social and cultural life of Ankara after the 1920s.

Backed by its fan masses, Ankaragücü has been celebrated for many years as the most attractive sports club in Ankara. This major support, which cannot be explained simply by the club's limited sportive success, originates from its history, of being a workers' team, and the club's relationship with the city. Covering all the districts of the entire city, Ankaragücü has managed to attract a massive support from the 'Old Ankara' and the 'New Other Ankara' ever since it was founded.

In addition to the club's historical development and its relationship with the city, this study focuses on the views of Ankaragücü fans concerning the city, the club and their sense of belonging. Further to in-depth interviews, the article uses a focus group study conducted around the themes of Ankara and the club. The study also tries to explore the city of Ankara in the eyes of the fans while emphasizing the club's role and its representation in Ankara.

Keywords: MKE Ankaragücü, Football fans, City, Identity, Ankara

Giriş

Kentlerin sosyo-ekonomik ve tarihsel değerleri incelenirken yalnızca fiziki alanlar değil kentlerin kimliğinin oluşumunu sağlayan kurumlar, ilişkiler ve sosyal zeminler de büyük önem taşır. Spor kurumları, spor faaliyetleri ve spor vasıtasıyla oluşan sosyal zeminler bir kentin anlaşılmasında çoğu zaman çok önemli anlamlar taşıyabilir. Bu bağlamda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de en popüler spor olan futbol ve futbol ile yaratılan sosyal zemin, kent tartışması içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Futbolun farklı dünya örneklerinden ortaya çıkan en önemli özelliklerinden birisi, etki alanının sporcular, antrenörler veya spor kulübü yöneticilerinin çok daha ötesine geçen geniş kitle bağlarıdır. Ranc (2009, s.63) Paris kentinde Paris St. Germain futbol kulübü üzerine olan çalışmada yerel siyaset, spor (özellikle futbol) ve yerel kimlik kavramlarından hareketle; özellikle Paris St. Germain'in, yerel kimliğin gelişiminde önemli bir yeri olduğunu belirtir ve bu durumun yerel kimlik ve futbol açısından önemli bir kesişme zeminine işaret ettiğini vurgular. Paris gibi yüzlerce yıllık tarihi olan bir kentin yerel kimliğinin gelişmesinde, sadece 1970 yılında kurulmuş bir futbol kulübünün etkisinin altının çizilmesi ilk bakışta garip gelebilir. Ancak burada futbolun, katılımcılarına çok etkili bir sosyal zemini büyük bir kolaylıkla sağladığı görülür. Bromberger'e göre (1998, s. 59), futbol oyunu, insanlara kolaylıkla grup olma ve karşıt yaratma olanağı sunar. Bu durum birçok örnekte insanların kimliklerinin sembollerini kolayca sunma imkânı verir. Elbette bu durum, sadece bireysel deneyimler düzeyinde değil, işin belki de en önemli noktası futbol taraftarlığı çerçevesinde kimliğin kolaylıkla ifade edilebilmesi imkânının aynı zamanda güçlü bir sosyallik tarafından da desteklenmesi durumudur.

Futbol üzerinden insanlar kolaylıkla kimliklerine ait sembollerini vurgulayabildikleri gibi, aynı zamanda basit bir şekilde bir topluluğun parçası da olabilirler. Topluluğun parçası olma durumu ve bu durumun derinliği elbette ayrı birer çerçevedir. Buna karşın topluluk aidiyetinin hissedilmesi ve sosyalliğin kolayca parçası olunabilmesi oldukça önemli bir imkân olarak göze çarpmaktadır. Antropolog Morris, alanında bir kült haline gelmiş olan *The Soccer Tribe* (1981) adlı çalışmada, futbol taraftarlığı ritüellerini ilkel kabilelerin pratiklerine benzeterek ağırlıkla 'savaş oyunu'

imkânı sağlanması noktasında bir değerlendirme yapar. Morris'e göre zaten bu ait hissetme, kabul edilme ve taraf olma durumunun kendisi insanın doğasıyla ilintili bir durumdur. Morris'in tartışması aslında çok boyutludur. Aynı zamanda zooloji alanında da çalışmaları olan Morris, günümüz toplumlarındaki modernleşme süreçlerini, bireylerin ve grupların yaşadıkları kimlik problemlerini farklı bir açıdan, antropolojik bir bakış açısıyla tartışmaya çalışır. Bu noktada akıllara Maslow'un belki de alanında en fazla atf almış makalesi *A Theory of Human Motivation*'da betimlediği, insanların temel ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçların üstünde yer alan güvenlik, ait hissetme, sevgi ihtiyacı ve değer görme ihtiyaçlarına (1943, s. 394) futbol taraftarlığı sosyal zemininden kolaylıkla erişebilme imkânı olduğu söylenebilir. Bu aynı zamanda kentsel, bölgesel temsiller üzerinden olduğundan, ait olunan kimliği de açıklığa kavuşturur. Futbol taraftarlığı olgusu hakkında kimi örneklerde Anderson'un (1991) hayali topluluklar (imagined community) kavramına gönderme yapılır. Evans ve Norcliffe (2016, s. 222), bu benzetmeye katılırlar ve buna ek olarak, örneğin, maç atmosferinin insanların yüz yüze iletişime girmeseler bile ciddi bir ortak duyuyu geliştirme ortamı sağladığını ve bu ortamda çatışma ile birlik olma halinin etkileyici bir şekilde oluştuğunu belirtirler.

Futbol kulüpleri çoğu zaman yerelle beraber anılırlar. Futbolun kendi özgün tarihinde yerleşim yerleri arasındaki mücadeleyi de görmek mümkündür (Stemmler, 2000). Oyunun oynandığı saha ile futbol kulüplerinin şehir ölçeğinde mekânsal birlikteliğinden söz edilebilir ve bu mekânsal birlikteliğin kentsel kimlik, ya da genel anlamda kimlikte ifadesini bulduğu öne sürülebilir (Özkan, 2009, s. 69). Günümüzde de bu durum hem kent bütünlükleri hem de aynı kentte farklı mekân temsilleri üzerinden şekillenir. Örneğin, aynı kent içerisinde farklı yerelliklerin ifade bulmasının futbol kimliği altında en net gözlemlenebileceği kentlerin başında Londra'nın geldiğini belirtmek mümkündür. Londra'da kentsel bölgelerin temsillerinin gözüktüğü başlıca örnekler arasında futbol kulüpleri ve taraftarlığı gelir. Kulüplerin ortaya çıkışının farklı sebeplere dayanması da süreç içerisinde oluşacak zeminde bu durumu genelde değiştirmez. Kuruluşu sadece bir işyeri - işletme olan kulüpler de bu durumun dışında zaman içerisinde belli yerelliklerin sembolü haline gelir. Örneğin, West Ham United'ın kuruluşu bir işletmeye

dayansa da, destekleyenlerinin sosyal ve mekânsal zemini, onu zaman içerisinde Doğu Londra'nın bir temsili haline getirmiştir. West Ham'ın ulusal olarak da popülerleşmiş eski taraftar grubu liderlerinden Pennant, kitabında, "geçmişte verdikleri mücadelenin esas olarak bölgenin savunulması" olduğunu belirtir (2003, s. 21). Aynı şekilde Londra'daki ondan fazla profesyonel kulübün benzer mekânsal aidiyet sembolleri bulunmaktadır ve genelde taraftarların motivasyonu bu yerellik ve aidiyet üzerinden şekillenir. Evans ve Norcliffe (2016, s. 229), Liverpool kentindeki iki kulüp (Everton FC ve Liverpool FC) ve taraftarlarının rekabetinde en önemli çatışmanın 'yerelliğin' sembolik değerinin ele geçirilmesi olduğunu vurgularlar. Sadece Batı Avrupa ülkelerinde değil, dünyanın farklı coğrafyalarında da futbolun, mekânsal aidiyet ile ilişkisi vurgulanır. Spor coğrafyacısı Fuller, Endonezya'da Yogyakarta ve Solo kentlerinin arasındaki ilişki ve rekabete, futbol kulüpleri ve taraftarlar üzerinden bakar. Oldukça ciddi kavgaların da yaşandığı örnekler üzerinden temel motivasyonun kent ve yerleşim yeri kimlikleri olduğunun altını çizer (2017, ss. 686-687). Gomez-Bantel, Almanya'da VfB Stuttgart kulübü üzerine yaptığı çalışmasında, futbol kulüpleri ve yerel kimlik kavramlarının doğrudan paralel olduğunu belirtir. Onlara göre (2016, s. 700), sadık taraftarlar için zaten sportif başarı önemli bir durum değildir, yaşanan bölgenin sembolik temsili taraftar kimliğinin de temel özelliğidir.

Cumhuriyetin başkenti olarak Ankara'nın en köklü kurumlarından birisi olarak kabul edilebilecek olan MKE (Makina ve Kimya Endüstrisi) Ankaragücü'nün sosyo-kültürel ve tarihsel temsiline hem tarihsel arka planı hem de günümüzde taraftarları üzerinden incelenmesi, bu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Kulübün, kuruluşundan bu yana yalnızca futbol branşında faaliyet göstermeyip yirmiyi aşkın spor kolunda faaliyet gösterdiğini hatırlatmakta yarar vardır. Buna karşın kulüp, hemen hemen tüm benzer örneklerde olduğu gibi yüz yılı aşkın geçmişinde en büyük ilgiyi futbol şubesi üzerinden yakalamıştır. Futbol takımının üçüncü lig olarak değerlendirilecek maçlarında 20 bin biletin bir günde tükenmesi, binlerce taraftarının uzak deplasmanlara gitmesi, kulübün taraftarları üzerinden sürekli gündeme gelmesi kulübe Türkiye futbol kamuoyunda özel bir yer kazandırmıştır. Ankaragücü'ne yönelen bu kitlesel ve tutkulu destek nasıl açıklanabilir? Sportif başarı olarak oldukça kısıtlı bir kulübün uzun

yıllardır artan bir kitle desteğiyle ayakta kalması ve Ankara'nın dinamikleri bir arada nasıl açıklanabilir? Ankaragücü sembolü üzerinden Ankara nasıl okunabilir? Ankaragücü'nün Ankara'da yüz yıla yakın varlığı kentte nasıl bir yere tekabül eder? Ankaragücü'nün eski ve yeni taraftarlarının kentsel kimlikle bağları ne düzeydedir? Tüm bu sorulara ilişkin tartışma, aynı zamanda kentsel aidiyet ve kimlik noktalarına odaklanmaktadır. Futbol kulüplerinin taraftarlarının sürekli birbirleriyle ve mekânla (*stadyum ve çevresi*) ilişkilendirme durumu ve kent ile sembolik olarak bağlarının sıklığı oldukça dikkat çekici gözükmektedir. Araştırmancının genel metodolojisi betimlendikten sonra, Ankaragücü'nün kuruluşu ve kentle ilişkisinin başlaması ve tarihsel olarak ağırlıkla kulübü destekleyen toplumsal kesimlerin analizi üzerinde durulmuştur. Son olarak çalışma çerçevesinde yürütülen derinlemesine görüşmeler ve odak grup çalışmasından da yararlanılarak, Ankara'ya ilişkin kimlik, kulüp aidiyeti ve temsili ile Ankaragücü'nün kentle ilişkisi gibi temel sorunsallardan yola çıkılıp değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle Ankara ve MKE Ankaragücü'nün kurumsal olarak tarihsel ilişkisi yanında tarihsel kaynaklar ve sözlü anlatımlardan Ankaragücü sembolünün sosyolojik olarak Ankara'da nasıl şekillendiğinin üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte uluslararası düzeyde kent ve futbol ilişkisine odaklanan çalışmalardan yararlanılmıştır. Çalışma için 2017 yılı Kasım ve Aralık aylarında 13 taraftarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; görüşmelerde kentsel kimlik ve aidiyetin yanı sıra görüşmelere katılanların kısa hayat hikâyeleri, Ankaragücü ile buluşmaları ve bu sürecin kendisinin de üzerinde durulmuştur. Katılımcıların belirlenmesinde sürekli maçlara devam eden taraftar grupları ve stadyumun farklı tribünlerinden maç izleyenler temel alınmıştır. Bunun için daha önceden ilişki geliştirilmiş olan referans isimler aracılığıyla doğrudan kişilere ulaşılmış ve randevu talep edilmiştir. Ortalama birer saat süren görüşmelerin bir kısmı maçların öncesinde, bir kısmı maçların bitiminde, bir kısmı ise deplasman yolculuklarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma için iki deplasman maçına, üç iç saha maçına katılım sağlanmıştır. Görüşmelerde katılımcıların kendilerini en rahat hissedecekleri ortamların yaratılmasına gayret edilmiştir. Yine Aralık ayında, görüşme yapılan 13 kişiden farklı olarak, toplam 7 kişinin katıldığı ve yaklaşık üç buçuk saat süren bir

odak grup çalışması yapılmıştır. Odak grup görüşmesi, 17 Aralık 2017 günü MKE Ankaragücü-Manisaspor maçı sonrası 19 Mayıs Stadyumu yakınlarında önceden şartları ayarlanan bir kafeteryada gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın genel sorunsalının anlamlandırma ve anlama çabası etrafında şekillendiği düşünüldüğünde, niteliksel veri odaklı bir çalışma inşa edilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle taraftarların tamamı kulüple ve sosyal ortamları ilişkilendirme açısından aynı düzeyde değildir. Bu alanda yapılacak çalışmaların bu noktayı göz önünde bulundurmamaları ciddi veri kayıpları ve problemlere yol açabilecektir. Klasik anlamda bir tüketici olarak taraftarları değerlendirmek doğru olmayacaktır. Aksine taraftar ve seyirci arasında bu anlamda bir farklılık olduğunu da belirterek, taraftar kimliğinin tüketiciden çok üretici bir yanının olduğunu altı çizilmelidir. Hatipoğlu ve Aydın'ın (2007) çalışmalarında taraftar ve seyirciyi birbirinden ayıran en önemli unsurun ilişkilendirme düzeyi ve örgütlenme olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda taraftar sosyolojik olarak seyircinin tersine, kitleden çok topluluk özellikleri göstermektedir. Elbette her kategorizasyon gibi bunda da kısıtlılıklar bulunmakla birlikte günümüz endüstriyel futbol çağında salt tüketici odaklı bir yaklaşımın hem sınırlılıkları hem de problemlerinden bir nebze uzaklaşmak için, belirtilen kategorileştirme işlevsel olarak kabul edilebilir.

Üstelik futbolun tribün düzeyinde organize olan grupların belirleyiciliği, ortak algıyı şekillendirmeleri oldukça sık rastlanan bir durumdur. Örneğin, İtalya'da ateşli ve geleneksel gruplar tribünlerin genel dilinin oluşmasında başat rol oynarlar. Hatta kimi zaman bu dil, genel olarak toplumda hakim olan sınıfsal dilden farklı olarak, genelde alt sınıf dil kodlarıyla, tribünün organize gruplarının dışında kalan kesimlerin de desteğini alır (Giulianotti, 2002, ss. 33-34). Romanya'da Timişoara kentinin Politehnica Timişoara kulübü taraftarları üzerine yapılan bir çalışmada ultras¹ kültürünün ve gruplarının toplam sosyal ortam içerisinde ciddi ağırlıklarının

olduğu ortaya koyulur. Bunun yanında hem görüşülen ultras grupları mensuplarının hem de bu gruplarla sınırlı bağlantılı olanların en çok üzerinde durdukları konu, kulübün, bölgenin takımı olması ve bu anlamda bir gelişkin aidiyet hissinin ortaya çıkması durumudur (Ionescu, Voicu ve Gabor, 2010, ss. 67-68).

Çalışmada görüşülen Ankaragücü taraftarları, farklı taraftar grupları ya da küçük gruplar içerisindeki etkin karakterler arasından belirlenmiştir. Araştırmayı yürüten araştırmacının kulüp taraftarlarının sosyal ortamları açısından ön bilgisi ve yaklaşık yirmi yıla dayalı ilişkileri de bu durumda işlevsel olarak kullanılmıştır. Bunun yanında katılımcıların ve odak grup gerçekleştirilen kesimin oluşturulmasında araştırmacının genel disiplini açısından araştırmacıyla samimiyetlerinin olmamasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda odak grup görüşmesinin genel kabul gören kurallarına uyulmaya çaba sarf edilmiştir. Bir moderatör ile birlikte belli tema ve çerçevelerde grup dinamiğinin etkisinin kullanılmasını, derinlemesine bir bilgi edinmeyi sağlayan odak grup çalışmalarında (Edmunds, 2000) katılımcıların özgürlüğü oldukça önemlidir. Bu çalışmada, esas olarak Krueger ve Casey'in (2009, s. 2) "katılımcıların özgürce kendilerini ifade edebildikleri bir tartışma" olarak tanımladığı bir toplu beyin fırtınası, tartışma ortamının yaratılması hedeflenmiştir. Genelde 5 ila 10 kişinin katılımı daha uygun görülen (Edmunds, 2000; Krueger ve Casey, 2009) odak grup çalışmalarında özellikle insanların karşılaşmaları, pozisyonlarını temellendirirken oluşturdukları düşünme biçimleri ve argümanları oldukça değerlidir. Kentsel kimlik ve aidiyete ilişkin bir sorunsalın değerlendirileceği bu araştırma için de odak grup çalışmasının, oldukça işlevsel olduğunu söylemek mümkündür.

Odak grup çalışması ve görüşmeler düzenlenirken katılımcıların homojen olmamasına gayret gösterilmiştir. Özellikle odak grup çalışmasında farklı yaş gruplarının deneyimlerini ve hissettiklerini karşılıklı olarak paylaşmaları amaçlanmıştır. Bunun yanında derinlemesine

1 Ultras kavramı genel olarak organize taraftar gruplarını tanımlamaktadır. İtalyanca'da aşırı anlamına gelen ultra ifadesinden türeyen kavram 1960'lardan itibaren İtalyadaki örgütlü taraftar gruplarını ifade ederken zaman içerisinde Güney Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada kullanılır olmuştur. İlk ortaya çıkışından itibaren özellikle gençlerin hareketi olarak bilinmektedir. Sürekli aktif destek, oldukça organize bir yapı oluşturma, kendi içerisinde hiyerarşisi olma, koreografiler ve kendi sembollerini/sloganlarını yaratma gibi özellikleriyle dikkat çektikleri söylenebilir. Bu anlamda pasif futbol seyirciliğinden çok daha aktif bir organize hali ifade ederler. Spaaij ve Vinas (2005, s. 80), ultrasların İtalya'da ortaya çıktığı dönem olan 1960'ların sonlarında, ultrasları oluşturan gençliğin dönemin politik atmosferinden oldukça etkilendiklerini ve yüksek derecede otonomi eğiliminde olduklarını belirtirler. Kimi güncel çalışmalarda güncel politik gelişmeler ve politika arasında ilişkiler de kurulmaktadır. Mısır ve Türkiye üzerine futbol, siyaset ve toplumsal hareketler bağlamında ultrasların rolü üzerine Özçetin ve Turan'ın (2015) çalışması dikkat çekicidir.

görüşmelerde sadece 2, odak grup çalışmasında da sadece 1 kadın taraftarla görüşme sağlanmıştır. Bunun sebebi tribünlerdeki genel cinsiyet temsili eşitsizliğidir. Yetersiz de olsa bir eğilim olarak bu durumun, kadınların katılımının zaman içerisinde artmasını sağlayacak şekilde değiştiği de belirtilmelidir. Çalışmanın en büyük sınırlılıklarından birisini oluşturan bu durum kadınlar ve futbol taraftarlığı hakkında farklı bir çalışmayı gerektirmektedir. Görüşme yapılan (Tablo I) ve odak grup çalışmasında yer alan katılımcıların (Tablo II) özellikleri tablolarda verilmiştir. Görüşmeler ve odak grup çalışması öncesi katılımcılarla olan sözel anlaşma sebebiyle isimler değiştirilerek verilmiştir. Bourdieu'nun 'habitus' ve 'field' (alan) kavramları

araştırma için önemlidir. Bourdieu'nun deyişiyle habitus bireydeki yapıyı (Bourdieu ve Wacquant, 1992, s. 16), anın tarihini (1992, s. 18) ve öznelleşmiş nesnellığı (1992, s. 126) ifade eder. Field (alan) kavramı bir yandan yapıyı betimler, aynı zamanda habitusun yapısını oluştururken, habitus da *field*'in oluşumuna girdi yapar (1992, s. 127). Bourdieu'nun kavramsal araçları yapısal çözümlemeye olanak sağlarken, diğer yandan öznenin/öznelere hareketlerini, farklı özgün alanları incelemeyi imkânlı kılar. Taraftarlık açısından da birçok farklı bileşeniyle hem tarihsel, hem güncel sosyal boyutları inceleme açısından habitus ve field kavramları oldukça işlevseldir.

Tablo I. Araştırma Kapsamında Derinlemesine Görüşme Gerçekleştirilen Kişiler

İsim*	Yaş	Cinsiyet	İş	Eğitim	Kaç Yıldır Tribünde**
Ahmet	54	Erkek	Esnaf/Serbest	İlköğretim	40
Hasan	39	Erkek	İşçi/Hizmet Sektörü	İlköğretim	25
Mehmet	19	Erkek	İşsiz	Lise	2
Hakan	44	Erkek	Müh./Ücretli çalışan	Üniversite	32
Sinan	30	Erkek	İşçi/İmalat Sektörü	Lise	5
Osman	62	Erkek	Emekli	İlköğretim	55
Anıl	24	Erkek	Öğrenci	Üniversite	11
Sercan	24	Erkek	İşçi/Hizmet Sektörü	Lise	15
Fatih	23	Erkek	Serbest/Pazarlama	Lise	2
Burcu	22	Kadın	Öğrenci	Üniversite	2
Elif	28	Kadın	İşçi/Hizmet Sektörü	Lise	8
Ersan	26	Erkek	Esnaf	Lise	10

* İsimler anonimleştirilmiştir.

** Katılımcıların açıklamaları esas alınmıştır.

Tablo II. Araştırma Kapsamında Odak Grup Çalışmasına Katılanlar

İsim*	Yaş	Cinsiyet	İş	Eğitim	Kaç Yıldır Tribünde**
Ziya	61	Erkek	Emekli (İşçi)	İlköğretim	50
Kemal	26	Erkek	İşsiz	İlköğretim	12
Cengiz	42	Erkek	İşçi / Hizmet S.	Lise	30
Mustafa	21	Erkek	Öğrenci	Üniversite	6
Ayça	30	Kadın	Memur / Sağlık	Üniversite	3
Berk	17	Erkek	Öğrenci	Lise	3
Onur	31	Erkek	Serbest / Esnaf	Lise	25

* İsimler anonimleştirilmiştir.

** Katılımcıların açıklamaları esas alınmıştır.

MKE Ankaragücü'nün Kuruluşu ve İstanbul'dan Ankara'ya Gelişi

MKE Ankaragücü'nün Ankara'daki hikâyesi, Ankara'da yerleşmiş, yaşamış ve yaşamakta olan yüz binlerce insanın hikâyesi gibi bir göçle başlamıştır. Aslında kulüp 1910'da İstanbul'da, Zeytinburnu'nda kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ordu ihtiyaçlarına yönelik işlev gören, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın hemen başında işçi yoğunluğu ve toplam istihdam açısından en başta gelen kurumlardan birisi olan İmalat-ı Harbiye (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996, s. 427), Ankaragücü'nün köklerini aldığı kurumdur. Özellikle 1904 yılından itibaren dönemin siyasal iktidarının futbol oyununa karşı sert tutumunun gevşemesiyle beraber, İmalat-ı Harbiye Tamir Atölyesi işçilerinin boş zamanlarının önemli bir bölümünü futbol işgal edecektir. Fabrikanın farklı üniteleri ve tezgâhları temelinde futbol takımları oluşturulduğu gibi, çırakların ya da farklı etnik kökenden çalışanların da takımlarını kurdukları bilinmektedir (Ariğ, 1996, ss. 27-28). Bu dönemde adı İmalat-ı Harbiye Müdüriyet-i Umumiyesi olan kurum, önceden sadece çırak yetiştirmekteydi. 1891 yılında Sanayi İdadi Mektebi'nin kurulmasıyla birçok öğrenci de fabrikalarda çalışmaya başlamıştı. Sanayi idadisi'nde okuyan öğrenciler üç gün okulda, üç gün de fabrikada bulunmaktaydı ve 20. yüzyılın hemen başında fabrikadaki öğrenci sayısı bini aşmıştı (Varlık, 2005, ss. 29-30). Bu öğrenci işçiler kulübünün oluşmasında en temel rolü oynayacaklardır.

1905 yılında kurulan İstanbul Futbol Ligi'nde 1908'den sonra özellikle Türk takımlarının katılımı artacaktır. İstanbul Ligi'nde mücadele etmek için İmalat-ı Harbiye işçi ve öğrencileri, birimlerde kurulmuş olan takımlarından birlik oluşturarak bu ligde mücadele etmek isterler. Tam bir birlik sağlanamaz ve aynı gün 31 Ağustos 1910'da Agah Orhan öncülüğündeki grup Altınörs İdmanyurdu, Şükrü Abbas öncülüğündeki grup ise Turan Sanatkarangücü kulüplerini tescil ettirmek için başvuruda bulunurlar. Altınörs İdmanyurdu'nun başkanlığına fişek fabrikasında torna ustabaşı olan Kazım Usta, Turan Sanatkarangücü başkanlığına yine fişek fabrikasında ustabaşı olan Hasan Muhittin Bey getirilir (Ariğ, 1996, ss.18-29).

Kulübü kuran, yöneten ve aynı zamanda sporcusu olan işçi ve öğrenciler dönem itibarıyla siyasal açıdan oldukça hareketli bir ortamın ürünüdürler. Öncelikle hatırlamak

gerekir ki, Osmanlı Amele Cemiyeti, 1894-1895 yıllarında Tophane Fabrikası işçilerince oluşturulmuştur (Şişmanov, 1990; Sencer, 1969). Yaklaşık bir yıl sonra kapatılan (DİSK, 1977, s. 197) bu derneğin ardından II. Meşrutiyet sonrası dönemde çekirdeğini önceki derneğin işçilerinin oluşturduğu bir örgütlenme de kapatılacaktır. 1910 yılında ise bu sürecin devamı sayılabilecek bir oluşum olarak Osmanlı Sanatkar Cemiyeti kurulur (Karakışla, 1998; Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996). Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'nde 1910 yılında Osmanlı topraklarında sendikalarda ve birliklerde örgütlenmiş işçi sayısı için 125.000 rakamı verilirken, öne çıkan işçi kesimlerinin başlıcaları betimlenir ve İmalat-ı Harbiye Fabrikası işçilerine de vurgu yapılır (1988, s. 1840). Turan Sanatkarangücü ve Altınörs İdmanyurdu'nu kurucusu olarak adı geçen yedi ismin beşi, bu dönemde, bu Cemiyet'te aktif olarak görev alan isimlerdir. Osman Ahmet, Kazım, Boşnak Hasan ve Numan Ustalar Cemiyet azası olarak görev yaparlarken, Hasan Muslihittin Usta ise Osmanlı Sanatkar Cemiyeti Reisliği görevinde bulunmuşlardır (Hatipoğlu ve Aydın, 2007, s. 19). Turan Sanatkarangücü lokal olarak Osmanlı Sanatkar Cemiyeti'ndeki bir odayı kullanmaktadır (Varlık, 2005). Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne giren, Birinci TBMM'de görev yapan ilk işçi milletvekili unvanını almış olan Abdülmecid Numan (Numan Usta) (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988, s. 1877) aynı zamanda Turan Sanatkarangücü'nün de yönetim kurulundadır. Tarihçi Mete Tunçay, Numan Usta'nın "erbab-ı say ve sanatın hakkını müdafâ" maksadıyla İttihatçıların desteğiyle seçildiğini belirtir (2000, s. 42). Sonraki dönemlerde de Tunalı Ali (Ali Tunalı) yine meclise işçi milletvekili unvanıyla girecektir ve aynı zamanda kulübün eski bir sporcusudur (Varlık, 2005). İmalat-ı Harbiye kulüplerinin doğrudan işçiler, işçi-öğrenciler ve işçi temsilcileri tarafından kurulması Türkiye açısından da oldukça özgün bir durumdur. Varlığını uzun yıllar sürdürebilen, en üst lig klasmanlarında mücadele veren ve işçiler tarafından kurulan bir kulüp örneğini Türkiye'de bulmak zordur. Bu süreç özellikle Cumhuriyet döneminde devlet söylemi ve yönlendirmesiyle kurulan kamu kurumu kulüplerinin oluşum süreçleri ve dinamiklerinden de oldukça farklıdır.

Sonradan MKE Ankaragücü adını alacak İmalat-ı Harbiye kulüplerinin Ankara'yla buluşmalarının sebebi doğrudan Ulusal Kurtuluş Savaşı olmuştur. Altınörs İdmanyurdu ve Turan Sanatkarangücü bir süre İstanbul

Ligi'nde mücadele ettikten sonra Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve en nihayetinde Kurtuluş Savaşı gibi nedenlerden İstanbul'daki lig müsabakalarına sürekli katılamazlar (Arıg, 1996). Doğrudan Kurtuluş Savaşı sürecinin içerisinde şekillenen İmalat-1 Harbiye kulüpleri, ne işgal güçlerinin takımlarıyla top oynarlar, ne de işgal güçlerinin komutanı (General Harrington) adına düzenlenecek kupada isimleri geçer. Top oynamak yerine farklı toplarla savaş süreci içerisinde olan İmalat-1 Harbiyeliler, işgal kuvvetlerinin silah fabrikalarının kapatılması ve kontrolüne yönelik baskıları dolayısıyla İstanbul'dan Ankara'ya geçeceklerdir (Hatipoğlu ve Aydın, 2007, s. 23). İmalat-1 Harbiye 1920'de farklı bir yapının da adı olur. İmalat-1 Harbiye adında, Yarbay Eyüp Bey'in başında bulunduğu fabrikanın işçi ve ustalarının yer aldığı bir direniş örgütü oluşturulmuştur (Crisis, 2005, s. 201). Sonrasında o dönemlerin Ankara Hükümeti onaylı istihbarat örgütü Felah'a katılacak olan İmalat-Harbiye'nin çekirdeğini Altınörs İdmanyurdu ve Turan Sanatkarangücü sporcuları oluşturuyordu (Erdal, 2015, s. 171). Bu grup esas olarak fabrikalardan hammadde soygunları yaparak Felah'ın işlerini kolaylaştırmaya çalışıyordu. Felah da bu malzemeleri İstanbul'dan Anadolu'ya taşıyordu (Crisis, 2005, s. 201). İngilizlerin denetimindeki Cibali ve Fransızların kontrolündeki Cinci Meydanı silah depoları baskınları Ulusal Kurtuluş mücadelesi için önemli gözükmektedir.

Özellikle Cibali baskını sonrası deşifre olan İmalat-1 Harbiye örgütü mensubu ve bağlantılı işçiler, 1920 yılı ortalarında Anadolu'ya geçerler (Varlık, 2005, ss. 42-43). Ankara'da oluşturulan silah atölyesinde çalışmak için kente gelen İmalat-1 Harbiyelilerin bu gelişimi MKE Ankaragücü'nün tarihini belirleyecektir. Kurum olarak MKE'nin de ismi Kurtuluş Savaşı'nda Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'dür ve İmalat-1 Harbiye özünden oluşur. Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) adını 1950 yılında alacaktır.² Kurtuluş Savaşı sürecinde Altınörs İdmanyurdu'nun kaptanı Ahmet Şefik dâhil olmak üzere Altınörs takımında oynamış olan Muharrem Ali ve Süleyman Hüsmen şehit olmuşlardır (Arıg, 1982, s. 5). Kulüp idaresi anlamında, kulübün kuruluş döneminden farklı olarak MKE'in bürokratlarının (aynı zamanda askeri bürokratlar) görev alması durumu kulübün Ankara'ya geçişi sonrası belirginleşecektir. 1970'li yıllarda kulüp idaresinde

Ankara'nın çeşitli işadamları ön plana çıksa da kulübün çeşitli krizler yaşadığı dönemlerde MKEK Genel Müdürleri görev almışlardır (Hatipoğlu ve Aydın, 2007). Buna karşın özellikle 2000'li yıllarda MKEK ile kulübün ilişkilerinin oldukça sınırlı olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Hatta mülkiyeti MKE'ye ait olan kulübün Tandoğan Tesisleri'nin arazisinin Sanayi Bakanlığı'na devriyle beraber önemli bir bağın daha yitirildiğini belirtmek mümkündür.

Ankara'nın kentsel yerleşim yeri olarak varlığı ve gelişimi üzerine Hititler, Galatlar, Romalılar ve Osmanlılar dönemine ait bilgiler bulmak mümkündür (Galanti, 2005). Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Engürü olarak bahsettiği ve 1640'larda ziyaret ettiği kentin sof merkezi olduğundan, 30 bin üzeri nüfusundan ve o dönem için oldukça büyük olduğundan bahseder (Şimşir, 2006, s. 29). Gerçekten de Ankara tarihi üzerine çalışan kimi araştırmacılar sof üretim ve ticaretinde uzmanlaşan bir kent profili çizilmiştir (Ergenç, 1984). Şimşir'e göre kent 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Anadolu'nun en gelişmiş kenti olarak tariflenir (Şimşir, 2006, s. 30). Genel olarak İmparatorluk'taki iç gelişmeler, kapitülasyonlar ve Batı Avrupa'da sof pazarını da çok etkileyecek olan özellikle dokuma sanayinin gelişimiyle Ankara'nın kaderi değişecektir. Ankara, 1880'lerde 25 bin civarında nüfusuyla farklı etnik toplulukları içinde barındırır da Kırşehir'le birlikte en fazla Müslüman reayanın yaşadığı, 1892'de kente bağlanan demiryolu ile geçmiş dönemlerdeki önemine kavuşmasa da biraz canlanmış bir kent olarak dikkat çekecektir (Koloğlu, 2003). Kent Milli Mücadele'nin üssü olacağı dönemin hemen öncesinde 1917'de büyük bir yangın yaşamıştır. İki gün süren yangından o zamanki Ankara'nın dörtte üçü etkileneyecektir (Aktüre, 2001, s. 57). Şenyapılı'nın (2004, s. 15) ifadesiyle 1923'de Ankara'da, Atpazarı, Samanpazarı gibi merkezler dikkat çekerken, daha sonra Yenişehir denilecek olan bölge bataklık, Çankaya ise bağlarla dolu تنها bir alandır.

1920'nin hemen başlarında İmalat-1 Harbiye Ankara'da yeniden varlık gösterirken, ilk silah tamirhanesi Temmuz 1920'de eski gar olarak adlandırılan İstasyon'da kurulmuştu. O zaman için İstasyon şehrin dışı sayılabilirdi. Erendil ve Ulusoy'a göre Ankara'da surlar dışındaki ilk merkez, İstasyon olmuştur (2004,

2 MKE Kurumu'nun tarihçesi için bkz.: <http://www.mkek.gov.tr/page.aspx?id=13>

s. 230). Zamanla top tamirhanesi, tüfek tamirhanesi de oluşturularak silah tamirhanesi adı altında tek bir bütün halinde tamirhaneler toplanacaktır (Aydemir, 1998, s. 466). 1920'deki bu gelişmelerle İmalat-1 Harbiye'nin futbol kulüpleri de artık Ankara'dadır. Yoğun savaş ortamından dolayı futbola çok zaman kalmasa da 1920 yılında Altınörs İdmanyurdu'nun Anadolu Sanatkararı olarak faaliyete geçtiği bilinmektedir (Hatipoğlu ve Aydın, 2007, s. 35). 1922'de de Turan Sanatkararı kendi ismiyle faaliyete geçecektir. Fabrikada kulüplere tahsis edilecek bir yer olmadığından Altınörs İsmetpaşa'da, Turan Sanatkararı ise Kurtuluş'ta lokaller tutarlar. Kısıtlı sosyal olanakları olan kent için bu kulüpler oldukça önemli olacaktır. Ankara'da ilk resmi futbol maçı 22 Ekim 1922'de o yıllarda 'Hamit'in tarlası' olarak bilinen, Hamamönü ve Cebeci arasında kalan günümüzde yıkılması tartışılan Cebeci Stadi'nin olduğu çayırılık alanda oynanacaktır. Takımlardan birisi Anadolu Sanatkararı diğeri ise Talimgahgücü'dür (Arığ, 1982, s. 5). Bu dönemde Ankara'da asker takımlarının ağırlığı oldukça fazladır. Bu durum belli bir süre böyle gider. Hatta İmalat-1 Harbiye kulüpleri de 1948'e kadar askeri futbol takımları arasında sayılacaktır.

Çeşitli adlarla 1940'ların sonuna kadar askeri takımlar statüsünde kalan kulüp(ler) bu süreç içerisinde kimi zaman kapatılır, kimi zaman kayıtları silinir. Bununla birlikte kulüp temsili anlamda, başından beri salt bir asker takımı hüviyetinde değildir. Öncelikle Ankara'nın o zamanki nüfus yoğunluğu ve ekonomik faaliyetleri düşünüldüğünde İmalat-1 Harbiye işçileri, askeri fabrikalar çalışanları olarak kentin belki de en büyük işçi topluluğunu oluşturmaktadır. Cumhuriyet'in kurulduğu yıl askeri fabrikalarda 600, demiryollarında 400 işçi çalışmaktaydı. 1925 yılına gelindiğinde Varlık'ın belirttiği şekilde, fırın, değirmen, dokuma tezgâhı, matbaa, tuğlakiremit ocağı gibi küçük imalathanelerle beraber işçi sayısı toplam olarak 2000 civarındadır (2005, s. 161). Şnurov Türkiye'de işçi sınıfının bu dönemdeki genel özelliklerine baktığı çalışmada çalışan sayısı ve üretim kapasitesi bakımından en büyük fabrika olarak barut ve fişek fabrikalarına dikkat çekmektedir (2006, s. 67). Bu açıdan düşünüldüğünde İmalat-1 Harbiye kulüpleri Ankara'nın Cumhuriyet'le birlikte yeniden kurulması sürecinde, kentin işçi sınıfının en büyük parçasının temsili olarak dikkat çekeceklerdir.

İmalat-1 Harbiye bünyesinde bulunan, işçileri tarafından kurulan iki kulüp Anadolu Sanatkararı ve Turan Sanatkararı 31 Ağustos 1923'de ortak kongreyle birleştirilir. Yeni kulübün adı Anadolu Turan Sanatkararı olacaktır (Arığ, 1996, s. 48). İlk sezonda katıldığı mahalli ligde şampiyon olan, aynı sezon Türkiye dördüncüsü olan kulüp 1926 yılında bir maçta çıkan kavga sebebiyle liglerden ihraç edilecektir (Ertuğ, 1973, s. 22). Bu ihraç kararı bir isim değişikliğini zorunlu kılar ve kulüp İmalat-1 Harbiye Spor Kulübü adını alır. Kongrede alınan kararlar kulübün renkleri barutun yanmadan önceki ve sonraki renkleri olan sarı ve lacivert olarak belirlenir. Bu aynı zamanda isim değişikliğinin yapıldığı kongredir. Renkler konusunda bir diğer rivayet ise Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara üzümü ve kavununa ait olan renkler konusunda geçmiş dönemde özel bir sohbet yapmış olduğu konuşmadır. Rivayete göre kongrede renk konusu tartışılırken sonradan Somçelik soyadını alacak olan İbrahim Bey'in aklına bu hikâye gelir ve sarı-lacivert önerilir (Arığ, 1996, s. 49). Kulüp, Ankaragücü Gençlik ve Spor Kulübü adını ve bugün kullanılan, bir mermi profiline benzeyen armayı 1933'deki kongrede alır (Şekil 1).

Ankara Kenti ve MKE Ankaragücü

İmalat-1 Harbiye'nin Ankara'ya gelişi sonrası Ankara yılları başlayan kulüplerin doğal olarak destekçi tabanı

Şekil 1. MKE Ankaragücü Kulübü Arması.³

Kaynak: ankaragucu.org.tr

3 Bir mermi çekirdeğinin dik hali olan arma için Çamdereli ve Güner (2008) taçlı kalkan benzetmesi yapmışlardır. Buna karşın Ankaragücü'nün halen kullanılan armasında mermi çekirdeği temel alınmıştır (Arığ, 1996).

her şeyden önce kurumun işçileri olmuştur. Ağırlıklı olarak Cebeci, Abidinpaşa, Kale Mahallesi ve özellikle o dönemlerde Boşnak Mahallesi olarak bilinen, halihazırda Altındağ Belediyesi sınırlarında olan 'Sakarya Mahallesi'ne yerleşen işçiler bu bölgelerde kulüplerin de doğal temsilcileri olmuşlardır. Boşnak Mahallesi Cenabi Ahmet Paşa Camisi'nin doğusunda, Ankara Hastanesi'nin güneyinde yer alan, 1903 yılında Balkanlardan gelen Boşnak muhacirlerin yerleştirilmesi amacıyla kurulmuş planlı bir mahalle olarak bilinir (Günel ve Kılıcı, 2015, s. 97). O zamanlar için şehrin doğusunda tanımlanan Cebeci bölgesi de Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan sivil yerleşimin gelişmesiyle bir mahalle haline gelmiştir. 'Silah muhafızı, silah tamircisi' anlamına gelen mahalle adını, Kurtuluş Savaşı döneminde kullanılan askeri depo ve tesisler nedeniyle almıştır (Tamur, 2010, s. 69).

Kısa zaman içerisinde oluşturulan ve İmalat-ı Harbiye işçilerinin kurduğu İmalat-ı Harbiye Fabrikaları İşçileri Cemiyeti ve Yardım Sandığı ise sadece işçiler için değil kent için de önemli girişimleri olan bir kuruluş olacaktır. Bu girişimlerin en önemlisi Ankara'da toplu taşıma adına yapılan girişimdir. 1920'lerin başlarında Ankara'da özellikle İstasyon ve çeşitli bağlara ulaşım at arabalarıyla sağlanmaktadır (Güneş, 2013, s. 67). Buna karşın yerleşim yerleriyle İstasyon mevki arasında günümüzde 19 Mayıs Spor Kompleksi, Gençlik Parkı ve Hipodrom'un bulunduğu büyük bataklıklar vardı (Evren, 1998, s. 33). İşçiler açısından yerleşim yerleri ve fabrika arasındaki ulaşım da faytonlar oldukça yetersiz

kalmaktaydı. Kurulan cemiyet öncelikle faytoncularla anlaşma yaparak işçilerin gidiş geliş ücretlerinde indirim sağlar. Sonrasında ise Almanya'dan 10 adet MAN marka 25'er kişilik otobüs getirtilir (Varlık, 2005, ss. 167-168). Bozyiğit'in ifadesiyle "...yüksek iki basamakla çıkılan, çok sağlam, üstü açık krem, pencere aşığından çamurluğa kadar yeşil renkteki" (1999, s. 9) bu otobüsler halk arasından markasının okunuşuna referansla 'emayen' olarak anılmaktadır. Güneş'in belirttiği şekilde Ankara'da şehir içi ulaşım da belediye otobüslerinin kullanılması Ekim 1935 sonrası olmuştur (2013, s. 68). 1920'lerde kaptıkacıların, faytonların olduğu bir dönemde bu Cemiyet'in otobüslerinden Ankara halkının da faydalandığı bilinmektedir.

Fabrika işçileri ve cemiyet Ankara'daki sosyal hayata sadece futbol kulüpleriyle katkı vermemiştir. Kurulan bando takımı ve verilen konserler (Varlık, 2005, s. 142), "o devirlerde Ankara'da çok hareketsiz olan 'temaşa' sanatına el atılarak" (As, 1977, s. 13) sahnelenen tiyatro oyunları da Ankara'nın 1920'leri için oldukça önemli faaliyetler olacaktır.

Ankara'da ilk defa 1922 yılında 1 Mayıs kutlamaları yapılır. Bu kutlamalarda İmalat-ı Harbiye işçilerinin de adı geçmektedir (Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, 1996, s. 180). İmalat-ı Harbiye işçilerinin Ankara'daki ilk 1 Mayıs kutlamasını gerçekleştikleri zamana dair görsel, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 1993 1 Mayıs'ı için kullandığı afişte de kullanılmıştır (Şekil 2A ve 2B). Görselin ortaya çıkışı muhtemelen DİSK

Şekil 2A. İmalat-ı Harbiye İşçileri, 1 Mayıs 1922.
Kaynak: Tribün dergisi arşivi.

Şekil 2B. DİSK'in 1993 1 Mayıs Afişi.
Kaynak: DİSK arşivi.

arşivi sayesinde olmuştur. Cumhuriyet'in kurulması sonrası da zamanında hükümetçe yasaklanan 1 Mayıs kutlaması İmalat-1 Harbiye işçileri tarafından Cebeci'de Boşnak Mahallesi'nde bir toplantı olarak gerçekleşmiştir (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988, s. 1896).

Kent 1920'lerin sonuna gelindiğinde hızlı gelişimini sürdürmüştür. Bir süre sonra Yenışehir'in yeni merkez olmasını sağlayacak inşaatlar, yeni düzenlemeler ve artan nüfus Ankara açısından önemli olgulardır. Bu hızlı değişen kentsel yapı aynı zamanda kentte konut sorunlarını da artıracaktır. Aktüre (2001), 1930'lara gelindiğinde eski kentteki yoğunlaşmayı ve en alt toplumsal tabaka olarak adlandırılan kesimlerin Samanpazarı çevresinde kaldıkları ucuz han odalarını betimler. Ankara 1945-1950'lerden itibaren ülkedeki tarımsal dönüşümün etkisi ve çevredeki kentsel yerleşimler açısından Anadolu'da önemli bir alternatif olduğu için bir gecekondulaşma süreciyle karşı karşıya kalacaktır. Aslında bu gecekondulaşma, nüfusun aktığı fakat kentlerde yeterli altyapı ve iş imkânı olmama durumuna karşın geniş kitlelerin bir çözüm formülüdür. Çakır'ın (2011, s. 213). İbrahim Yasa'yı referans vererek hatırlattığı şekilde, Ankara'da 1928-1930 dönemlerinde gecekondulaşma başlamıştır ve bu yapılar o dönem kaçak evler olarak tanımlanmıştır.

Fakat gecekondulaşmanın yaygınlığı ve etkilerinin daha net gözükmesi II. Dünya Savaşı sonrası süreçte gerçekleşecektir. Ankara'da gecekondular ve gecekondular aileleri üzerine çalışan Yasa, Ankara'da ilk oluşum süreçlerinden itibaren gecekonduların etnik ve bölgesel aidiyetlerden etkilendiğini belirtmiştir (1972, s. 576). Bu durum zamanla değişime uğrayacak olsa da Ankara gecekondularında bahsedilen durum oldukça yaygın olarak gerçekleşmiştir.

Şehir plancısı Şenyapılı, Ankara'da gecekondular nüfusunu oluşturan dinamikleri üç temel başlıkta toplayarak, alt gelir seviyesindeki memurlar ve çevre köylerden doğrudan gelenler; yakın yerleşimlerden belli zamanlarda Ankara'ya gelip zaman içerisinde yerleşenler ve tarımdaki yapısal değişikliklerle kökten gelmek durumunda kalanlar şeklinde bir ayırım yapmaktadır (2016, s. 126). Şenyapılı, 1945-1960 arasında Ankara'daki gecekondulaşmayı mekânsal üç ana eksene oturtur. Bu eksenlerden birincisi Altındağ, Atıfbey, Yenidoğan ve Telsizler bölgesidir. İkinci eksen, Gülveren ve çevresi, üçüncü eksen ise

“Cebeci ve Yenışehir arasında, İncesu'nun açtığı vadideki yamaçta oluşan Seyranbağları-Balkeriz mahalleleridir” (2016, s. 127). Hem o dönemlerde eski parlaklığını yitiren eski Ankara mahalleri, hem Şenyapılı'nın tanımladığı Ankara'daki ana gecekondular bölgeleri eksenleri, aynı zamanda son dönem yeni kentsel değişimlerle ortaya çıkan kimi düşük kira maliyetli bölgelerle beraber bugün için bile Ankaragücü taraftarlarının yoğunlaştığı bölgelerdir. 1960'lı yıllardan beri gündelik hayatta, kale arkası tribünü için kullanılan gecekondular deyim zaman içerisinde bugün aynı adı taşıyan Türkiye'nin en bilinen ve en kalabalık tribün gruplarından Gecekondular'yu oluşturacaktır. Deyimin ilk kullanımı kale arkası tribünde genelde gecekondular gelen insanların bulunması nedeniyle.

Şengül (2006, s.6), Ankara'nın kentleşme sürecinde üç temel dönemi tanımlar. Bunlar, ulusal devletin kentleşmesi dönemi (1923-1945), emek gücünün kentleşmesi dönemi (1945-1980) ve sermayenin kentleşmesi dönemidir (1980 sonrası). Şengül, bu ayrıştırmayı yaparken Türkiye için bir dönemleştirme girişimini Ankara'ya uyarlar. Şengül, ilk dönemi tanımlarken bu süreci yeni rejimin hedeflediği toplumun yaratılmasında önemli bir aşama olarak görür. Ankara bu ilk dönemin ülke çapında belki de en önemli örnek merkezi olacaktır. Bu dönem için Ankara ve Mustafa Kemal Atatürk'ün yaklaşımı kimi araştırmacılarca, kent planlaması, ulusal kimliğin oluşması ve sporun toplum içerisindeki yeri açısından, kent planlaması temelinde dünyadaki en önemli örneklerden birisi olarak gösterilir (Koch, 2018, s. 6). Şengül'ün tanımladığı ikinci dönem gecekondulaşmanın kentleşmenin temel dinamiği haline geldiği, kırsal bölgelerden kente göçün çok hızlandığı bir dönem tasvir eder. Devlet bu dönemde müdahalesini sınırlı tutarken, yerel toplulukların inisiyatifi ön plana çıkacaktır. Ayrıca bu dönemin başındaki 1950'li yıllardan 1980'lere kadar gecekondular olarak tariflenen konutların sayısı yaklaşık yirmi kat artacaktır (Şengül, 2009, s. 123). Şengül'ün (2009, ss.137-138) tanımladığı son dönem ise konutun önemli bir yatırım aracı olarak sermaye tarafından değerlendirildiği yılları betimler. Günümüzde de ülkedeki yatırımların önemli bir payını oluşturan inşaat sektörünün hızlı gelişimini de içeren 1980 sonrası bu dönem aynı zamanda kentsel dönüşümün de hızlanacağı bir dönem olacaktır.

Bahsedilen kategorileştirmenin ilk döneminde gerilim daha çok eski kent-yeni kent arasında olurken, ikinci

dönem bu gerilim gecekondulu nüfus ve orta sınıf arasındaki çelişkiye evrilecektir. Ankaragücü farklı kesimlerden destek bulsa da, esas olarak bu kentsel sosyolojik gerilimlerin çoğu zaman önemli bir temsili olmuştur. İlk dönem için taraftarları, sporcuları ve camianın genel amele takımı imajı oldukça belirgindir. Yeni kent ve eski kentin gerilimlerinin daha net görüleceği bir dönemde, 1929 Eylül ayında düzenlenen Hakimiyet-i Milliye Kupası turnuvasında yaşananlar bu açıdan küçük bir örnektir. Finalde Gençlerbirliği'ni yenen İmalat-ı Harbiye kupayı almaya hak kazanmıştır. Fakat kupa töreni sırasında Gençlerbirlikli bir yöneticinin *"elleri kirli amele takımına Atatürk'ün kurduğu Hakimiyet-i Milliye'nin kupası verilir mi?"* ifadesi sonrası ciddi gerginlikler yaşanacaktır (Arıç, 1996, s. 82). Kuruluşundan itibaren Ankaragücü'nün imajı kentin emekçi kesimlerine yakındır. Bu anlamda zaman içerisinde bu kökler çok farklı bir dinamizmi de kulübe kazandırmıştır. Araştırmada görüşülen 62 yaşındaki Osman, kendisinin kentsel deneyimi olarak Ankaragücü için şunları belirtmektedir:

İlk maça dayım ve arkadaşlarıyla gitmiştim. Dayım MKE'de çalışırdı, sonra ayrıldı esnaflık yaptı.. Biz Hacettepeliyiz esasen. Yani orada doğdum, büyüdüm. Sonra Keçiören. Çocukken kaçıp maçlara giderdik. İlk Ankaragücü maçına gittim. Hacettepe'yi de takip ederdik elbette. Hacettepe'den sonra Ankaragücü kaldı tabii... Ekseriyetle Ankaragücü seyircisi işçi kesimiydi. Şimdi olduğu gibi tanırdı millet birbirini. Eskiden altyapıdan fabrikadan işçiler de oynardı. Zamanla o bitti. MKE işçilerden para keserdi, öyle yaşadı bu takım yani... Kendi stadı vardı Ankaragücü'nün, Altınsoy döneminde yıkıldı... Tabii gençlikte diğer Ankara takımlarına gitmedik mi? Gittik... Gençler biraz farklıydı, kolej gibi yani. Pek seyircisi olmazdı...

Gerçekten Ankara futbolunda kurum takımları yanında mahalle takımı olarak bir dönem Hacettepe ve daha eğitilmiş, orta sınıf bir takipçi profiline sahip Gençlerbirliği dikkat çekiyordu. Ankaragücü ise baştan itibaren doğrudan kurumsal müeyyidelerle, yukarıdan aşağıya devlet eliyle kurulmuş bir kulübün ötesinde işçiler tarafından kurulan bir kulüp olduğundan görece canlı bir destekçi profiline sahipti. Ankara yıllarından sonra kulüp başkanlığını ve yönetimi kuruluşundaki gibi işçiler oluşturmaya ve genelde bürokratların yönetici olduğu bir evreye geçilse de, kulüp desteğini temel

olarak işçi kesiminden alacaktı. 1960'lara geldiğinde Türkiye'de futbolda profesyonelleşmenin gelişmesiyle oyuncu profilinde değişimler olsa da uzun yıllar kulübün futbol takımı MKE işçilerinden oluşacaktı (Arıç, 1996). Adnan'ın kitabında (2005, s. 224) Ankara'nın eski gazetecilerinden Güray Soysal, o yıllarda kulüplerin seyirci profillerindeki farka dikkat çekerek, "Gençlerbirliği'nin taraftarının bürokrat kesimden (...) Ankaragücü'nün ise avam, halk tabakasından" olduğunu belirterek, kulübün seyirci profilini "varoşlardaki insanlar, daha ziyade Ankaragücü'nü tutardı" diye belirtmektedir. Bu, Ankara'da futbol alanında, Türkiye'de diğer kentlerde kolay bulunmayacak bir farklılık, aslında bu değişik toplumsal tabanlar tarafından görece ayrılmış bir desteklenme durumuydu. Ankaragücü görece başarılı olduğu 1970'li ve 1980'li yıllarda bu taraftar profilini koruyarak genişledi. Buna karşın futbol kulüplerinin toplumsal desteklerinin yalnızca sportif başarılarla ölçülmesi de mümkün değildir. Zira Ankaragücü kitlesel destek anlamında en başarılı olduğu yıllarda da küme düşmüş, türlü başarısızlıklar yaşamıştır. Hatta 2010 sonrası dönemde bir ara üçüncü lige kadar düşmesine karşın taraftar desteğini yitirmemiştir. Aksine üçüncü ligde toplam izleyici sayılarında ciddi rakamlara ulaşabilmiştir. Bu durumun arkasında kulübün kuruluşundaki dinamikleri, bu dinamiklerin aynı zamanda alt gelir grupları mahallelerindeki etkilerini hatırlamak anlamlı olacaktır. Hacettepe'nin futbolda mahallelilik vurgusunu gündeme getirmesi sonrası bu mahalle kültürü ve futbol bileşkesi bir mahalleler birliği olarak Ankaragücü'nde yıllarca sürecektir (Hatipoğlu ve Aydın, 2007). Katılımcılar arasında da bu konuda birçok görüş belirtilmiştir. Katılımcılardan Hasan bu konuda şunları belirtmektedir:

Ben doğma büyüme Keçiören'liyim. İlk maçlara da mahalleden, liseden arkadaşlarla gittik. Yani ekip öyleydi. Ben 1990'ları hatırlıyorum, şimdi de öyledir. Başka başka yerlerden ekip ekip gelirdi taraftar... Biz ne yapıyorduk? Hayatımızı bile değiştirdik yani, kovaladık takımı... Mahalle dediğin yer en büyük sınav yeridir, sürekli berabersin kim kimin ne olduğunu bilir... Ankaragücü bizi birleştirirdi, yani insan farklı şeyleri hissediyor, bak hâlâ buradayız. Ben şimdi taşındım, eski mahalleyle ilişkiler sürüyor tabii, dile kolay 30 seneden fazla geçmiş.

Diğer birçok katılımcı da oturdukları mahallelerin, bölgelerin sosyalleşme ortamı açısından Ankaragücü'ne

dikkat çekerlerken, bu bölgelerin ağırlıklı kısmı Şenyapılı'nın Ankara gecekondulaşma süreci için çizdiği, yukarıda belirtilen üç ana eksene oturmaktadır. Bunun yanında Ankara'da son yıllarda dar gelirli kesimler için düşük kiralara nedeniyle tercih edilebilir olan Sincan, Elvankent gibi bölgeler de dikkat çekmektedir. Kuruluşundan itibaren yoksul semtlerden ana tabanını bulan kulüp için bunun anlamı, bu kitlenin aynı zamanda organize olarak hareket etmesidir. Bilinen anlamda kendi kimliğini ortaya koyması ve organizasyon açısından taraftarlığın Türkiye için 1980'lerle beraber tribün gruplarının oluşmasıyla ortaya çıktığı kabul edildiğinde (Aydın, Hatipoğlu ve Ceyhan, 2008), Ankaragücü'nde bu gruplar-mahalleler birliği vardır veya gruplar doğrudan mahallelerle anılarak bugüne kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Örneğin Ankara'da kentsel dönüşüm açısından sembol bir mahalle/muhit olan Yenidoğan, Ankaragücü tribünleri için önemlidir. Bugün hâlâ tribünün en büyük gruplarından birisi *Yenidoğanlı Güçlüler'* grubudur. Geçmiş dönemlerden bu yana sadece Gençlik Parkı tarafı kale arkası tribünün gecekondular olarak anılması ve buradaki tribün grubunun adının *Gecekondular* olmasının ötesinde hemen hemen tüm tribün grupları esas olarak mahalle temelli yerel ilişki ağları ile de örülüdür. Bu anlamda Ankaragücü'nün destekçi kitlesinin görece alt gelir gruplarının olduğu bölgelerden bireysel olarak katılanlar olmasından öte, bu bölgelerin temsilinin Ankaragücü üzerinden yaşaması oldukça kritik bir noktadır. Elbette geçmişten bugüne Ankara'daki gecekondular mahalleleri ciddi dönüşümler geçirmiştir. Buna karşın dönüşüm sürecinde Ankara'da yeni yerleşime açılan birçok bölge geçmiş dönemlerdeki ilişkilerden farklı da olsa yeni mahalle ilişkilerinin oluşmasını da sağlamaktadır. Ankara özelinde Keçiören, Sincan ve Etimesgut'un son on veya onbeş yılda yerleşime açılan bölgeleri bu anlamda dikkat çekmektedir. Bunun yanında eski gecekondular bölgelerindeki kentsel dönüşüm de yerleşimlerde ciddi değişimler meydana getirmiştir. Diğer taraftan eski mahallelilik ilişkileri de mahalle nüfusu farklı bölgelere kaysa da varlığını bir şekilde sürdürebilmektedir. Ankaragücü tribünlerinde bu durumu da gözlemlemek mümkündür. Örneğin, Yenidoğan/Çinçin geçmişi ilişkiler bugün bölgeden

ciddi anlamda nüfus çok farklı yerleşimlere kaysa da Yenidoğan referansı ile sürebilmektedir.

2023 Ankara Nazım İmar Planı stratejik yeni merkezi alanların önerilmesiyle çok merkezli bir gelişmeyi desteklemektedir (Sat, Gürel Üçer, Varol ve Yenigül, 2017, s.106). Bu çok merkezli kent yapısının oluşmasının ise uygulamalar sonucunda değerlendirilebileceği öngörülmektedir. Kentsel mekân elbette dinamik bir yapıya sahiptir. Bunun yanında her zaman mekânın tek bir anlamı olmaz. Mekân insan deneyimleriyle şekillenir ve aynı fiziksel ortam, farklı kesimler açısından farklı anlamlar yüklü gerçekliklere dönüşebilir. Şenol Cantek'in basın ve Ankara tarihi açısından önemini belirttiği Rüzgarlı Sokak,⁴ Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hareketli bir basın merkezi olarak dikkat çekerken, Şenol Cantek'in (2017, s. 347) belirttiği gibi günümüzde bu özelliğin tamamen dışına çıkmış bir niteliği vardır. Buna karşın aynı Rüzgarlı Sokak, 19 Mayıs Stadyumu'na yakın olması sebebiyle taraftarların kolektif hafızasında çok yer tutan, maç günleri en ücra köşeleri bile hareketli olan bir yer ve hatta maç günleri dışında da buluşma mekânı olarak anılır.

İtalyan akademisyen Guilianotti, taraftarlar ve taraftar grupları üzerine yaptığı çalışmada, tribün gruplarının alt sınıfların konuşmasına imkân sağlayan ve hatta hakim bir dil yaratma imkânı da veren oluşumlar olduğunu belirtir (Giulianotti ve Robertson, 2004, Giulianotti 2005). Gerçekten de Ankaragücü bir temsil olarak kentin dar gelirli kesimleri için başta boş zamanlar üzerinden temsil, zamanla ise kendilerini kolektif olarak gerçekleştirme zemini sunmuştur. Bunun dışında elbette Ankaragücü taraftarları arasında orta ve üst sınıflardan da katılanlar bulunmaktadır. Bu kesimlerin de ağırlıklı isyankâr özellikleri olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum tribünde genel olarak toplumsal kesimler arasında kopuklukla değil, bir ilişki zemini ve karşılıklı farkındalıklar yaratmayla temsil olur. Hatipoğlu ve Aydın'ın kitabında yer alan ifadeyle, uzun yıllar tribün liderliği yapan Fatih Öney'in belirttikleri bu açıdan ilginç gözükmektedir (2007, s. 228):

... Benim hâlâ içimde öfke var. Ben Ankaragüçlü olmasaydım, o yaşantıda ben bu çevrenin (Tunalı-

4 Günümüzde Rüzgarlı Caddesi olarak bilinmektedir. Ulus'taki Çankırı Caddesi ve 19 Mayıs Stadyumu önündeki İstanbul Caddesi arasında kavisli bir cadde olan Rüzgarlı, geçmiş dönemlerden bu yana Ankaragücü taraftarlarının sık kullandığı bir sokaktır.

Farabi) insanıydım; yani ben Ankaragüçlü olmasaydım çok gerekmedikçe Kızılay'ın Ulus'un dışına çıkmazdım diye düşünüyorum. Ben Ankaragüçlü olduğum dönem, hem siyasetle uğraşıyorsun, hem kolejdesin, paralı okuyorsun. Ama Çankaya'da arkadaşlarla bir yerde otururken kendini Yenidoğan'da farklı bir ortamın içinde buluyorsun. Bir bakıyordum Demetevler'deyim; bir bakıyorsun Keçiören'deyim. Oradaki o insanları gördükten sonra, bu hayatlar da varmış diyorsun. Sen sadece yaşadığın hayatı, tüm insanları öyle sanıyorsun....

Ankara'nın, Cumhuriyet sonrası oluşum sürecinde "ahali bakımından bir zeytinyağı sirke karışmazlığı" şeklinde betimlenen bir sosyal ve mekânsal ayrışmanın da (Şenol Cantek, 2003, s. 158) merkezi olduğu düşünüldüğünde, Ankaragücü'nün Ankara'daki yeniden oluşumunun başından itibaren temsilini anlamak daha da berrak hale gelir. Ayrıca günümüzde de bu durumun bir şekilde yaşanmaya devam etmesi dikkat çekicidir. Görece yakın bir tarihte Ankaragücü taraftarları ile yapılan bir çalışmada "görüşülen taraftarların görüşmelerde alt sınıf kimliklerini, kendi deyimleriyle garibanlıklarını Ankaragücü ile bağlarını daha iyi anlatmak için vurguladıkları" belirtilmiştir (Hacısoftaoğlu, Akcan ve Bulgu, 2012, s. 168). Aslında burada önemli olan nokta, katılımcıların kulübün kimliğini vurgulama açısından, bireysel sınıfsal pozisyonları ve maddi imkânlarından ziyade kendisini bu şekilde tanımlayan kesimlere konuşma ve kendini ifade etme imkânı vermesidir. Aynı zamanda Ankara kenti özelinde Ankaragücü, sadece belirli kesimlerin temsilini sağlamamakta, aynı zamanda onlar için bir hareket mecrası da olabilmektedir.

Taraftar Gözünde Kulüp ve Kent

Kent deneyimi farklı toplumsal kesimler tarafından farklı biçimlerde ortaya konulabilir. Bu açıdan bireysel deneyimlerin, kenti yaşama biçiminin, kentte insanların sosyo-ekonomik ve kültürel verileri dolayısıyla mecbur kaldıkları deneyimlerinin önemi büyüktür. Günümüzde kent, sermayenin ve kapitalizmin hızı ile değişmekte ve Türkiye gibi en gelişkin sektörün inşaat sektörü olduğu bir ülkede yenilenme, yenileme ve değişim insanların deneyimlerini ve kentsel tecrübelerini sürekli farklı bir kaliba da sokmaktadır. Anıların yaşandığı yerler, kişisel deneyimlerdeki nostaljilerin mekânları hızlı değişebilmektedir. Ceyhan, Özbaş-Anbarlı ve Ova

(2017, s. 110), kentler ve değişim üzerine şu noktaları belirtmektedirler:

Kentler artık makinesel bir tabi kılmanın kümelmiş biçimleri haline gelmiştir. Nostaljik olan, siyasal olanın kuşatması altında şimdiki zamanın tahakkümüne terk edilmiştir. Melezlikler hâlâ vardır ama bu makinesel tabiyet merkezden çevreye doğru farklı süreçlerle genişlemektedir. Anılar mekânsız kalmakta, öznellikler yaralanmaktadır.

Kentin hızlı değişimi ve insanların makine benzeri bir tabi kılınmaya mahkum edilmesi, kentlerdeki hafıza açısından mekân dışı ortaklıkları daha da önemli kılmaktadır. Ankaragücü elbette birçok taraftarının gözünde mekânlarla da özdeşleşmiştir. Stadyum, stadyum çevresi parklar, sokaklar bunların başında gelir. Ama diğer yandan Ankaragücü kentin parçası olarak hareket de edebilir. Bu sadece taraftarların deplasman yolculukları deneyimi değil, farklı mekânlarda Ankaragücü temsili üzerinden ve ona referansla eylemek biçiminde de olur. Birçok katılımcının anlattıkları aslında Ankaragücü'nün yaşadıkları kentle kurdukları en güçlü bağlardan birisi olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu bağ, hareket edebilme şansına da sahiptir. Katılımcılardan Fatih (23) kendisiyle yapılan derinlemesine görüşmede Ankaragücü ve Ankara üzerine şunları belirtmektedir:

Yani Ankaralılık bence Ankaragüçlü olmak. Niye yani? Ben bu kentte oturmuşum, doğmuşum, büyümüşüm... Ankaragücü anılarım yani. Çocukluktan beri anılarım. Bizim Ankara'nın neleri var yani yaşayacağın. Ankaragücü var, Anıtkabir var, işte kentte gittiğin geldiğin yerler var. Yüzlerce insanla hangisinde tanışacaksın... Ankaragücü Ankara'nın en önemli sembollerinden. Yani başka var mı? Herkes hayatında, işinde gücünde. Ne zaman Ankara için bir araya gelirsin? Ankaragücü ile gelirsin yani kısaca; bence böyle...

Gerçekleştirilen odak grup çalışmasında da Ankara ve Ankaralılık üzerine oldukça önemli tartışmalar yaşanmış ve ifadeler kullanılmıştır. Ankara kenti ve hissedilenler noktasında yaşanan şu diyaloglar ilginç gözükmektedir:

Cengiz: Yani Ankara'da en önemli şeylerden biri, gerçekten bakın objektif söylüyorum, Ankaragücü'dür. Bu kentte aslında çok fazlayız, daha devasa bir kitle var gördüğümüzün dışında.

Ayça: Bence de en önemlisi de, ben devasa kitleye falan katılmıyorum. Ben göreceğim yani... Bana kalırsa kentlerin gelişmişliği takımına sahip çıkmakla alakalı. Yani takımına sahip çıkmayan, sokağına da kentin diğer sorunlarına da sahip çıkmaz. Çöpü sokağına yıksalar sesi çıkmaz. Yabancı kalmış bir kere. Bence bu var Ankara'da. Ha zamanla değişir mi mecbur değişecek... Avrupa'da nerede var sen bir kentte oturacaksın, başka kentin takımını tutacaksın mesela... Ankara'da eksik olan şey bilinç, Ankaragücü bundan değerli.

Berk: Ankara'yı seviyorum, yani sevmeyip ne yapacaksın? Okulum, ailem, ben, arkadaşlarım her şey burada... Çevremde görüyorum adam İstanbul takımını tutuyor sonra lafa geldiğinde Ankaralırım falan. Gececek o işi yani, sen turist olarak bir iki defa İstanbul'a gideceksin sonra Ankara'nın takımı yerine İstanbul takımını tutuyorum diyeceksin. İstanbul'da bir yere bıraksan stadına gidemeyeceğin takımı tutacaksın. Ankara'yı Ankaragüçlüler sever.

Hem gerçekleştirilen odak grup çalışmasında hem yapılan görüşmelerde taraftarların Ankara, Ankaragücü ve temsil üzerine ilk akıllarına gelen, kentte yaygın olarak gördükleri İstanbul takımlarının desteklenmesi mevzudur. Odak grup katılımcılarından Ayça'nın belirttiği kentin gelişmiş olması ve bilinçle ilişki kurulması konusu oldukça ilginç bir nokta olarak dikkat çeker. Kent takımı/kent kulübü kavramının taraftarlar arasında değerinin yüksek olduğu görülmüştür. Hem birebir görüşmelerde hem de odak grup çalışmasında Ankara'da Ankaragücü dışında katılımcıların neredeyse

tamamı Gençlerbirliği'ni Ankara'nın diğer temsili olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu anlamda Gençlerbirliği kulübüne sempatinin yüksek olduğunu belirtmek mümkündür. Halihazırda Ankara kulübü olarak Türkiye Süper Lig'inde yer alan Osmanlıspor'a⁵ bakış genel anlamda olumsuzdur. Olumsuz görüşe sahip olan taraftarların genel olarak Gökçek'in siyasi ve ekonomik gücü de kullanarak kulübün sahibi olmak istediğini, bunu tam anlamıyla başaramayınca da kulübe her anlamda ceza vermek istediğini belirtmektedirler. Osmanlıspor ise bu anlamda kentin kitlesele desteği olmayan ama Gökçek ailesinin sağladığı imkânlarla yükseltelen bir kulüp olarak tanımlanmaktadır. Sadece odak grup çalışmasına katılan Cengiz, Osmanlıspor'u da Ankara takımı olarak değerlendirmek gerektiğini belirtmiştir. Bu konu üzerine de odak grubun en sert tartışmaları yaşanmış ve katılımcılar arasında ortam gerilmiştir. Sonrasında tepkiler üzerine Cengiz, ifadelerini biraz daha değiştirerek bir uzlaşma arayışına girmiştir.

Taraftarların görüşmelerde Ankara kentine ilişkin vurgu ve mekân merkezli açıklamaları ağırlıkla 19 Mayıs Stadyumu çevresinden olsa da kentin birçok bölgesine işaret etmektedir. Daha çok yerel ilişkiler üzerinden hareket edildiğinden, hemen tüm alt mahalli taraftar gruplarının, mahalli olmayan taraftar gruplarının ya da küçük grupların stadyum çevresi dışında da Ankara'da sık kullandıkları mekânlar bulunmaktadır. Elvankent bölgesinde 12. Cadde, Tunalı'da belirli kahvehaneler, Kızılay'da çeşitli kafe, kahvehane ve birahaneler, Keçiören'de park ve kıraathaneler, Ulus, Yenidoğan ve Doğantepe'de çeşitli kahvehaneler ve dernekler

5 Osmanlıspor, Ankara Belediyespor adıyla 1978 yılında kurulmuş bir kulüptür. Zaman içerisinde adı çeşitli defalar değişerek Ankaraspor AŞ isminden sonra 29 Haziran 2014'de yeniden kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Kulüp Ankara'da 25 yıla yakın süre belediye başkanlığı yapan, sonrasında ise partisi tarafından 2017 sonlarında görevden alınan Melih Gökçek'le özdeşleşmiştir. Ankaragücü'nün başkanlığını da bir süre yapan Melih Gökçek'in oğlu Ahmet Gökçek, ardında borç bıraktığı ve kulübü olumsuz şartlara sürüklediği gerekçesiyle babası ile birlikte Ankaragücü taraftarlarından ciddi tepki almışlardır. 2009 yılında Ahmet Gökçek Ankaragücü'ne başkan olduğunda tribünlerde ciddi bir bölünme oluşmuştur (Demir, 2017, s. 453). Bu dönemde Melih Gökçek ve oğlu Ahmet Gökçek o zaman Ankaraspor AŞ olan bu kulübü Ankaragücü ile birleştirmek istemişlerdir. Taraftarların da tepkisini çeken bu birleşme gerçekleşmemiştir. Belediye kaynakları ve bir siyasi isimle özdeşleşen Osmanlıspor, Gökçek'lerin Ankaragücü'yle çok da başarılı anılmayan dönemleri sonrası taraftarlar açısından daha fazla olumsuz bir sembol haline gelecektir. Ahmet Gökçek, Ankaragücü'nden çeşitli hukuki tartışmalar, kongre iptalleri gibi süreçler sonrası ayrıldığında (Gökçek'ler açısından ayrılmak zorunda kaldıklarında) geride çok yüklü bir borç, sporcusu kalmamış bir kulüp ve liglerden düşen bir takım kalmıştır. 2014 yılında Ankaraspor AŞ, Osmanlıspor olarak yeniden oluşturulup, büyük bütçelerle sansasyonel transferler yaparken, Ankaragücü alt liglerde mücadele etmekteydi. Osmanlıspor kentin ve belediyenin türlü maddi imkânlarından yararlanırken, Ankaragücü kapanma noktasına gelmiştir. Bundan dolayı Ankaragücü taraftarları arasında o günlerden bugüne kadar taşınan ciddi bir tepki söz konusudur. Bunun yanında taraftarlar arasında güç sahibi oldukları gerekçesiyle Gökçek'lerin Ankaragücü'nde tamamen söz sahibi olmasını isteyen kesimler de olmuştur. Buna karşın 2017 yılı sonlarında partisi tarafından görevden alındıktan sonra bu isteği açıktan savunan pek kimse kalmamıştır. Osmanlıspor ise Melih Gökçek'in görevden alındığı yılın futbol sezonunda küme düşmüştür. Zaten Gökçek'in ve ailesinin güç sahibi olduğu dönemlerde ve kulübün başarılı yıllarında da destekçi sıkıntısı çeken Osmanlıspor, 2018 yılı ortaları itibarıyla oldukça sıkıntılı günler geçirmektedir.

dikkat çekmektedir. Bunun yanında taraftar dernekleri de önemli sosyalleşme ve buluşma mekânlarıdır. Gecekondu taraftar grubunun Hacıdoğan Mahallesi'nde Eynebey Hamamı arkasındaki dernek binası da bu açıdan çok anılmıştır. Bunun yanında taraftarlar 19 Mayıs Stadyumu çevresinden Rüzgarlı Sokak ve Gençlik Parkı'nın stadyuma yakın girişini en sık kullandıkları mekânlar olarak belirtmişlerdir. Gençlik Parkı'nın stadyum tarafında kalan, zaman içerisinde ana araç yolundaki çalışmalardan dolayı, biraz alçakta kalan geniş alan taraftarlarca Çukur olarak adlandırılmaktadır. Maç öncesi buluşmaların, ortak bestelerin gerçekleştiği yer, kolektif hafızada oldukça önemli bir mekân olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında Rüzgarlı Caddesi ve bu caddeye bakan sokaklar birçok sosyalleşmenin gerçekleştirildiği ve anının biriktirildiği yerler olarak dikkat çeker. Bu arada taraftarlar arasında kahvehaneler, meyhaneler gibi ticari mekânların kullanımına rastlansa da, olumsuz hava şartlarında dahi açık havada, sokakta bir araya gelmenin sıklıkla tercih edildiği hem görüşmelerde belirtilmiş, hem de gözlemlerle tespit edilmiştir.

Taraftarlar arasındaki konuşmalarda, oynanan oyun temelindeki sohbetler oldukça kısıtlıdır. Taraftarların kendi gündemleri üzerine genelde konuştukları, mekânla kurdukları ilişkilerde veya Ankaragücü temsilinde yalnızca futbol oyununu temel almadıkları da görülmektedir. Seyircilik ve taraftarlık arasında özellikle taraftarların kendi varoluşunu ortaya koyması, kendi gündemine sahip olması, organize olup hareket etmesi önemli fark-

lardır (Hatipoğlu ve Aydın, 2007, s. 192). Holigan grupları üzerine çalışmalarıyla bilinen King (1998), kavga ve şiddet anılarını da içeren kolektif hafızanın taraftar grupları için olmazsa olmaz bir durum olduğunu hatırlatmaktadır. Bu aynı zamanda taraftarın mekânla kurduğu ilişkiler için de geçerlidir. Stadyum içerisinde de taraftarlar tarafından, sıklıkla iyi tribün yapılan, yani taraftarların ortalamadan daha coşkulu ve organize olduğu anlar üzerinde durulmaktadır. Kavgalar ve şiddet hem anılar, hem olasılıklar, hem de taraftar kimliği açısından oldukça önemli bir referans noktası olarak görülmektedir. Hacısofaoğlu, Akcan ve Bulgu'nun (2012, s. 165) Ankaragücü taraftarlarıyla yaptıkları çalışmada şiddetin kolektif hafızanın yaratılması sürecinde ne anlama geldiği sorgulanmaya çalışılmış ve hemen her açıdan bunun temel değişkenlerden birisi olduğunun altı çizilmiştir. Bunun yanında belirtmek gerekir ki, şiddet doğrudan zarar vermeyi içermek zorunda da değildir; sembolik veya ritüelistik bir şiddet olarak anılacak bu durum gerçek şiddetten farklıdır. Hacısofaoğlu, Akcan ve Bulgu (2012, s. 166), bu konuda şu noktanın altını çizmektedirler; "Tribünlerde olduğu gibi sembolik ya da ritüelistik şiddet, gerçek şiddetin aksine her zaman karşdakine zarar verme ya da onu yaralama niyetiyle yapılmaz, yapılan sadece silah gösterisi, duruş ya da mimikler yoluyla tehdit edici bir hava yaratmaktır."

Taraftarların kendi hikâyeleri üzerinden hareket etmeye daha eğilimli olmaları, kulübün futbol takımında görev alan herhangi bir futbolcuyu değil, herhangi bir

Şekil 3. Sirtlan temalı pankart ve görsellerden örnekler.

Kaynak: Benekli Sirtlanlar facebook sayfası.

deplasmanda yaşanan gündelik anıları çok daha özel kılmaktadır. Görüşme yapılan gençlerde bu durum net olarak görülürken, yaşı ilerlemiş olan taraftarlar da benzer vurguları yapmakta ve anılarını anlatmaktadırlar. Bunun yanında taraftarlar geçmişten bugüne psikopatlık, çirkin olmak, kavgacılık gibi özellikleri endüstriyel futbol veya genel kabul gören şekilleriyle değil, bir şekilde taraftar kimliklerine uygun kavramlar olarak ele alma eğilimindedirler. Hatta son yıllarda eğer kulübe hayvan temalı bir maskot seçilecekse bunun benekli sırtlan olması gerektiği özellikle genç kuşak taraftarlarca dile getirilmiş, bu konuda sosyal medyada kampanya yürütülmüştür (Şekil 3). Sırtlanın kolektif hareket etmesinin yanında çirkinliğine de esprilerle beraber referans yapılmaktadır. Bu durumun oldukça yaygın olması ilginçtir. İsveç'te futbol kültürü üzerine çalışan Herd'in (2017, s. 154) çalışmasında AIK Solna (Stockholm) taraftarlarının 'gnagets' (bir çeşit sıçan) takma adını gururla kullandıklarını, bunun yaygın bir şekilde slogan, afiş ve pankartlara yansıtıldığı belirtilmektedir. Toplumsal tabanı açısından genel olarak işçi sınıfına dayandığı söylenebilecek AIK taraftarları örneğinde kabullenilen sembolün mücadeleciliği ve aynı zamanda kulübün geçmiş yoksul yıllarını da sahiplenmek için kullanıldığı belirtilir (Herd, 2017, s. 154).

Ankaragücü taraftarının genelde sahiplenerek vurguladığı, görüşülen taraftarların da hemen hepsinin olumlu yargılarla değerlendirdikleri kulüp taraftarının saldırgan imajının kökleri de yine kent dinamikleri üzerinden tartışılabilir. Ankaragücü'nün ilk zamanlardan itibaren destek bulduğu, hatta oyuncularının da büyük bir kesiminin yaşadığı Ankara mahallelerinin özelliklerine bakıldığında, sosyal tarih içerisinde, Ankara'da kabadayılık olgusu akla gelmektedir. Kabadayılırla meşhur eski semt Hacettepe'de Ankaragücü'ne ilgi sadece Hacettespor'un yok oluşu sonrası ortaya çıkmamıştır. Hamamönü, Hacettepe, İsmetpaşa, Atıfbey, Yenidoğan, Ulucanlar, Samanpazarı, Cebeci gibi kabadayılırla namı (Uçak, 1999, s. 199) mahallelerde İmalat-ı

Harbiye işçileri de fazladır. Bunun yanında *Ankara Kabadayıları* (2001, s. 60) adlı eserinde Kazım Dayıoğlu, zamanın Hacettepe'sinin ünlü kabadayısı ve aynı zamanda mahallenin takımının oyuncusu Kabadayı Mehmet'in abisi olan ve meşhur Hacettepe Kahvesi'nin hemen karşı tarafındaki bakkal dükkânını işleten Nevzat Koca'nın, Ankaragücü'nde forma giydiğini belirtir. Uçak, Ankara'da kabadayılık kültürünün tarihsel kökenlerini Celali İsyancı'na kadar götürürken aynı zamanda seymenlik⁶ kültürüne de dikkat çeker (1999, s. 193). Bu sosyal zemin içerisinde, kültürel mirasın da etkisiyle, eski Ankara mahallelerindeki kabadayılık kültürü zamanla yeni öteki Ankara mahallelerine, yani 1960'lar sonrası büyümesi hızlanan gecekondu mahallelerine de sirayet eder. Bu zeminden beslenen Ankaragücü taraftarları için de kabadayılık önemli bir sosyal referans olacaktır. Ankaragücü taraftarlarının habitusunda (Bourdieu ve Wacquant, 1992), bıçkın olmak ve kabadayılık genellikle yiğitlikle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu anlamda kolektif hafızanın yansımaları olarak tribünlerin eski bestelerindeki vurgular, Ankara'da kulübün köklendiği zeminler düşünülerek değerlendirilmelidir.

Habitus kavramı düşünüldüğünde, incelenen zeminin kendine ait kurallarının ve değerlerinin ortaya çıkmasında oldukça önemli kimi noktalar dikkat çeker. Bunların birçoğu aslında spor olarak futbolun dışındadır. Kentin sosyal ve kültürel özellikleri futbol taraftarlığı zemininde farklı bir eklemlenmeye girecektir. Endüstriyel futbol çağında futbol taraftarlığının evrensel kimi özellikleri olsa, farklı yerelliklerde sosyo-kültürel ve tarihsel dinamikler yerel taraftar gruplarının habituslarında farklı etkilerde bulunurlar. Ankaragücü taraftarlarının habitusu özellikle Ankara'nın yoksul yerleşimlerinin kültürel etkilerine çok daha açık ve bu kodların ağırlıkla etkili olduğu bir özelliğe sahiptir. Bu anlamda alternatif bir dil ve gerçeklik de inşa edilir. Çirkin olan, psikopat olan ve kavgacı olan bu zeminde doğrudan olumsuz kavramlarla anılmaz; çoğu zaman tersine pozitif referansları da bulunur. Dolayısıyla Ankaragücü taraftarlarının sosyal zeminleri

6 Seymenlik geleneğinin kökleri Oğuz Türkleri'ne kadar uzanmakla birlikte günümüzdeki görünümünün temellerini 14. yüzyılda Ankara'da devlet kuran Ahilere borçludur. Anadolu birliğinin henüz oluşmadığı bu dönemde, Seymenler, Ankara ve çevresinde hüküm süren Ahi teşkilâtının askeri kanadını oluşturmuşlardır (Satır, 2015, s. 2). Eski Türk boylarında göçebe kervanlarını koruyan silahlı birlikler olarak da bilenen seymenler, aslında Ege Bölgesi'ndeki zeybeklerin muadili olarak kabul edilebilirler. Koruyucu kollayıcı özellikleri yanında, yiğitlik, efelik gibi özelliklerle anılan seymenler ve seymen kültürü Ankara ve çevresinde Cumhuriyet öncesi dönemlerde de oldukça etkilidir. Seymenlik bir anlamda Ankara'daki kent kültüründe kabadayılık olgusu için de önemli bir olgu olacaktır.

ve ortak dilleri düşünüldüğünde, bunun işçi sınıfı kökleri yanında kentin yoksul bölgelerinden etkilenmiş özelliği unutulmamalıdır.

Şüphesiz kent mekânları arasında, özellikle 1980'lerin ortasında Ankara eski Belediye Başkanı Mehmet Altınsoy tarafından yıkılarak yol yapılan Ankaragücü Stadyumu'ndan sonra maçlarını hep 19 Mayıs Stadyumu'nda oynayan bir takımın taraftarları için stadyum en başta gelmektedir. 2017-2018 futbol sezonu sonunda yıkılacak olan stadyuma ilişkin taraftarların elbette bir burukluğu olduğu belirtilebilir de, bunun oldukça kısıtlı olduğu dikkat çekmektedir. 19 Mayıs Stadyumu'nda bu sezon son maçlara gitmelerine karşın görüşülen taraftarların neredeyse tamamının yeni sezonda maçların oynanacağı Eryaman Stadyumu'na oldukça olumlu baktıkları görülmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi Türkiye'de tüm kentlerde stadyum yenilemeleri yapılırken yıllardır Ankara'da yapılmamış olması ve şimdi yeni bir stadyumdan bahsediliyor olması olabilir. Bununla birlikte yeni stadyum konusunun taraftarlar arasında genel olarak olumsuz bir çağrışım yapmadığını belirtmek mümkündür. Konunun Türkiye'deki kentsel dönüşüm pratikleriyle beraber düşünülmesi de olasıdır. Başlı başına farklı bir çalışmanın da konusunu oluşturabilir. Fakat kritik olan nokta, onlarca yıllık mekânsal pratiklerin, taraftarların zihinlerinde oluşturdukları haritaların değişecek olmasıdır. Belki de bu durum kentsel yapıların ve mekânların sık değiştirildiği Ankara'da benzer durumların bir kanıksama haline gelmesiyle ilgili olabilir. Bu açıdan taraftardaki kısmi nostalji oldukça sınırlıdır. Odak grup çalışmasında farklı yaş gruplarından taraftarlar, konuyla ilgili şu dikkat çekici noktalardan bahsetmişlerdir:

Ziya: Ben 50 yıldır geliyorum kardeşim. Eski stadi bilirim, iki üç sene Cebeci'yi biliriz. Artık burası da olmaz yani... Yani tabi seviyoruz evimiz gibi ama yani evimizi müteahhite vermiyor muyuz? (Gülüşmeler)... Yani yeni olacak sonuçta, bence ihtiyaç var...

Mustafa: Yani gönül ister ki, 19 Mayıs yenilensin sonra gelelim. Ne olacağı da belirsiz... Oldukça uzak [Eryaman'ı kastediyor] bence ayrıca, tamam metro falan var ama yani burası elbette daha merkezi...

Onur: ...Ya abi yeni stadlar hep sahaya daha yakın yani... Bizim burada koşu pisti var mesela, kutu gibi

de stad olursa cehennem olur, acayip bir atmosfer olur... Uzak falan diyorsunuz da, yani bize fark eder mi? Bu taraftar her hafta deplasman olsa gider yani, bize Eryamanmış Kayaşmış fark etmez. Bence iyi olacak yani...

Yapılan görüşmelerde Ankara'nın değeri olarak Ankaragücü vurgusu, çok fazla karşılaşılan bir durum olmuştur. Ankaragücü'nün her açıdan Ankara'nın savunmasını içerdiği de belirtilmiştir. Bu savunma konusu, 1980'lerde Türkiye'de futbolun farklı bir mecrağa girip kulüp taraftarları arasındaki olaylar artınca, Ankaragücü tribünlerinde modern anlamda organize olmayı içerek şekilde ilk taraftar grubu olarak kabul edilebilecek olan Güçlüler Grubu'nun ortaya çıkışındaki en temel motivasyondur (Hatipoğlu ve Aydın, 2007, s. 221). Kültürel olarak Ankara'yı temsil eden değerler üzerine vurgu yapan katılımcıların, Ankara kenti açısından en popüler sporda temsilin temel olduğunu belirtmeleri önemlidir. Birçok katılımcının, gündelik hayatta taraftarlar arasında çok kullanılan, 'dünyanın hangi ülkesinde başkent takımı şampiyon olamamıştır?' gibi bir anlam içeren soruyla argüman oluşturdukları dikkat çekmiştir. Ankara'nın Türkiye'nin başkenti ve dört milyonu aşkın nüfusuyla Türkiye'nin ikinci büyük kenti olmasına karşın, Türkiye'de 1959'dan beri ulusal çapta organize edilen futbol liglerinde şampiyon bir kulüp çıkaramamış olması, taraftarın genel olarak sıklıkla üzerinde durduğu bir durumdur. Bu konuda dünyanın çeşitli ülkelerinden örnekler aranması, böylesi bir örneğin karşılaşması zor bir durum olduğu taraftarların önemli argümanlarından birisidir. Bu açıdan en büyük tepki Ankara'da oturarak İstanbul kulüplerini destekleyenlere yönelik oluşmaktadır. Medya ve İstanbul kulüplerinden sonra en büyük tepkinin bu kesime duyulması, bu noktada da *kente ihanet etmek* gibi bir argüman geliştirmeye genel olarak başvurulması dikkat çekmektedir.

Erdönmez ve Akı'nın tanımıyla (2005, s. 72), açık kentsel mekânların en önemli fonksiyonu bir sosyal hayat yaratmasıdır. Bu sosyal hayat ise "fazla insanın kamusal bir mekânda bir arada olmasıyla, insanların birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmesini sağlar ve ortak bir kimlik oluşturur". Futbol taraftarlarının kullandığı kentsel mekânların bu sosyalleşmeyi sürekli kılması nedeniyle, sadece geçici iletişim değil, süreç içerisinde stadyum çevresinden yerel farklı alanlara kadar ilişkilerin bir

bütünlüğünün ve tarihinin oluşması da diğer birçok pratikten çok daha yoğundur. Öncelikle 15 günde bir birbirlerini görebilen bir insan toplamından bahsetmek mümkündür. Bu durum genelde yıllar boyu sürer. Katılımcılardan Sinan şunları belirtmektedir:

Ben çok küçük yaşlarda başlamadım... Beş yıla geriye dönüp bakıyorum yani öncelikle çok insan tanıdım. Önceden tanıdığım arkadaşlar dışında. Mesela bak, ben şimdi buradan tanışacağım bir kardeşimizin düğünündeydim dün yani. Üç sene önce bir sebepten tanıştık, beraber binlerce kilometre yol yaptık. Yani aile gibi oluyorsun burada... Esnafı da öyle, büfeci, şu içerideki çaycısı falan.. Yani burada olunca evde gibi hissediyorsun.

Sinan'ın belirttiği noktalar açık kentsel alanların kullanımı ötesinde sahiplenmeyi de göstermesi açısından önemlidir. Bahsettiği mekânın sadece 19 Mayıs Stadyumu olmadığı, çevresini ve hatta Ankaragücü taraftar sosyalliği açısından önemli bir nokta olan deplasman yolculuklarını da kapsadığını belirtmek gerekmektedir. Aynı katılımcı yaşadığı mahalleye ilişkin olarak hissiyatı sorulduğunda, toplu konut alanında yaşayan birisi olarak (Etimesgut/Eryaman) aynı duyu yoğunluğunu, evinin bulunduğu, yaşadığı mekânda hissedemediğini belirtmiştir. Günümüz gündelik hayatı çerçevesinde, oluşan yeni kentsel alanların yabancılaştırıcılığı ile düşünüldüğünde maç günleri ve deplasman süreçleri, görüşülen taraftarın en temel sosyalleşme zeminlerinden birisini oluşturmaktadır. Deplasman süreçleri de sembolik olarak kent temsiliyi sağlar. Bu aynı zamanda canlı ve etkilileşimli bir süreçtir. 24 yaşında, çocukluğundan beri maçlara giden Sercan, deplasman süreçleri ve kent kimliğine ilişkin şu noktaları belirtmektedir:

...Ankara üzerine konuşuyoruz burada, yani biz temsil ediyoruz tabi Ankara'yı. Yüzlerce kilometre gidiyorsun arma için diyorsun. Ankara diye haykırıyorsun, başka kim yapar bunu yani... Başka yerlerde kenti temsil ediyorsun, Ankara'yı götürüyorsun yani artık nereye olursa. Orada mevzu olduğunda da Ankara'yı savunuyorsun bir şekilde... Ankara'nın değeri olarak oradasın yani. Ben Ankara'yı Ankaragücü'yle anamlı buluyorum, biz Ankara'ya görevimizi de yapıyoruz...

Ankara'yı temsil etmek noktasında, görüşülen Ankaragücü taraftarlarının önemli bir kısmının Ankara'da

kent kimliğine uzak duran ciddi sayıda insanın olmasından şikayet ettikleri görülmektedir. Ankaragücü kendi değerlendirmelerinde kentle, Ankara ile özdeşleştiğinden buna uzak duran kesimler, taraftarların gözünde en hafif tabirle kente görevlerini yerine getirmezler. Ayrıca belediyeler ve milletvekillerine, resmi kurumlara da bu anlamda ciddi tepkilerin var olduğunu belirtmek gerekmektedir. Görüşülen taraftarlardan Hakan şu noktaları belirtmektedir:

Tamam, evet sadece Ankaragücü değil diyelim [*Ankara'yı temsil etme konusu konuşuluyor*]. Başka kulüpler de olur. Gençlerbirliği var, mesela Ankara Demirspor var. Tabi en bilineni tartışmasız Ankaragücü. Ama bir bakıyorsun Ankara'nın belediyesi İstanbul kulübüne tesis yapıyor, bir bakıyorsun TBMM'de nerenin milletvekili varsa memleketinin takımının maçına geliyor, bizim şehrin milletvekilini bulamıyorsun. Kocaman bir kurum var, desteğini mumla arıyorsun. Biz sahipsiz Ankara deriz çoğu zaman, bu kulübün varsa taraftarı var yani. Yani Ankara tüm Türkiye'nin merkezi ama kulübü ne durumlara düştü. Kimseyi bulamadı bu camia... Ankara'da olup futbola ilgili ama İstanbul kulüplerini destekleyenlere zaten ne diyeceksin? Olacak şey mi? Ama koca kurumlar, belediyeler bunu yaparsa böyle oluyor... Bana kalırsa biz bize de iyiyiz yani, bu kulüp inatla duruyorsa taraftarıyla, çoğu da sınırlı imkânları olan insanlarla duruyor. Kötü günde olmayanlar iyi günde de olmasınlar yani...

Ankara kenti ve Ankaragücü ilişkisi birçok taraftarın anlatımında kent temsili açısından başat bir durum olarak betimlenmektedir. Bunun yanında bir diğer katılımcının "ben Ankara'yı Ankaragücü ile sevdim" ifadesi de ilgi çekicidir. Kulüp aslında birçok insana kentle bütünleşme, temas sağlama, sembolik olarak ilişkilene mecrası da yaratmaktadır. Bora'nın (2001, s. 244) belirttiği gibi, Ankaragücü bir açıdan "...İmalat-ı Harbiye işçilerinin, toptancı halinin, başkent kimliğiyle özdeşleşerek şehre kabullerini pekiştirmek isteyen taşra göçmeni yeni Ankaralıların her zaman popüler, her zaman tribünü kalabalık halk takımı"dır. Bu noktada Ankaragücü taraftarlarının edilgen bir özdeşleşme yerine kulüp kimliğinin oluşumunda da oldukça etkin olduğunu, temel katkılar yaptığını da belirtmek gerekmektedir. Ankara'da genelde Sıhhiye köprüsünün diğer tarafında tarihsel olarak köklenen kulübün taraftarları şehre kabul

edilme derdinden çok bu ispatlamayı başka şekillerde etkin olarak gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Sonuç: Kente Tribünden Bakmak

MKE Ankaragücü, kuruluşundan itibaren tarihî süreçleriyle oldukça özgün bir kulüptür. Bu özgünlük tamamen işçiler ve işçi temsilcileri tarafından kurulan bir kulüp olması, Kurtuluş Savaşı ile Ankara'ya taşınması, sınırlı sportif başarılarına karşın, tarihi boyunca hep kitlesel bir desteğe sahip olması gibi noktalar üzerinden tartışılabilir. Bir kurum kulübü olarak gözükse de, çalışanlar tarafından kuruluşu gerçekleştirildiğinden, kentle oldukça canlı bir iletişimi olan Ankaragücü, Ankara'ya gelişi sonrası eski Ankara ve yeni öteki Ankara'da ciddi bir popülerite kazanmıştır. Ankara'nın Cumhuriyet'in başkenti olması sonrası dönemde eski ve yeni ikiliği çerçevesinde Ankara'yı tanımlama açısından yaygın bir kabul olduğundan bahsetmek mümkündür. Yeni Ankara Cumhuriyet sonrası dönemi, modernlik sembollerini, gelişmişliği ve benzerlerini ağırlıklı kültürel olarak sembolize ederken, eski ise geleneksel olanı, Cumhuriyet öncesini betimler. Buna karşın öteki yeni Ankara kavramı Ankara'nın 1940'larda başlayıp 1950'lerde hızlanan ve bugünlere farklı formlarda gelen gecekondu bölgelerini, modern dönemin kapitalist kentleşmesinin sonuçlarını da içeren bir kavram olarak düşünülebilir. Bu anlamda öteki yeni Ankara, eski Ankara'da betimlenen geleneksel ve geçmişe ait olma unsurlarını taşımayan, yeni Ankara'yla betimlenen sosyo-ekonomik çerçeve ötesinde kültürel bir modernleşmeyi ideal anlamda içermeyen geniş bir kentsel gerçeklik olarak dikkat çeker.

Kulübün kazandığı popülerlikte kulübün temelini oluşturan İmalat-1 Harbiye işçilerinin derneklerinin Ankara sosyal hayatına etkilerinden, kalabalık bir işçi topluluğunun kentin konut alanlarındaki sosyal gücüne kadar farklı başlıkların etkili olduğu söylenebilir. Kazanılan bu popülerite kuşaktan kuşağa aktarılırken Ankara'da hemen her farklı sosyo-ekonomik kesimden destek alsın da ağırlıklı olarak emeğiyle geçinenlerin, dışarıda kalanların, yerlilerin, orta sınıf isyankâr gençlerin, gecekondu semtlerinin temsilini taşıyan özellikleriyle Türkiye'de futbol dünyasında da özel bir yere sahip gözükmektedir. Kulübün bu güçlü temsili, son yıllarda dikkat çeken kulüp idaresine siyasi amaçlı müdahalelerin de sebebidir.

Ankaragücü'nde özellikle son yıllarda Büyükşehir eski belediye başkanı Melih Gökçek'in girişimleri camianın geneli açısından da siyasal müdahale olarak görülmüştür. Aslında Ankaragücü'nün sosyal ve kültürel değeri geçmişten bu yana siyasal alanın ilgisini çekmiştir. 12 Eylül sonrası dönemde 1981 yılında Ankaragücü Türkiye'de ilk defa bir ikinci lig kulübü olarak Türkiye Kupası'nı kazandıktan sonra, Kenan Evren'in idaresindeki ülkede birinci lige yükseltilmesi yönünde karar alınması da esasen Ankaragücü'nün önemli kitle temsili ile ilgili gözükmektedir. Zamanında yapılan düzenleme sadece Ankaragücü'ne özel bir düzenleme olmayıp Türkiye Kupası'nı kazanan kulüplerin bir üst lige alınmasını sağlayan bir düzenlemedir. Uzun yıllar farklı şekillerde akıllarda kalan bu durum aslında kulübün kentteki geniş ve etkili temsiliyle de açıklanabilir. Siyasal iktidarlar, siyasal figürler bir şekilde camiayı görmek durumunda kalmışlardır. Gökçek'in müdahaleleri bu durumun biraz ötesinde kulübün sahibi olma yönünde atılan adımlar olarak değerlendirilebilir. Buna karşın kulübün genel destekçi yapısı ve bu yapının genel uzlaşısı kentin ortak değeri olarak Ankaragücü'nü siyasal figürler üzerinde görme eğilimindedir.

Araştırma çerçevesinde görüşülen taraftarlar gözünde Ankaragücü, onların ifadeleriyle "Ankara'nın en büyük sivil toplum örgütü", "Ankara'nın esas temsilcisi", "Ankara'yı savunan" bir temsildir. Kent ile ilişki anlamında Ankaragücü bir bağlam olarak insanlara Ankara ile ilişkilendirme ve bunu canlı bir sosyal zemin üzerinden hayata geçirme imkânı da sağlamaktadır. Bu canlı sosyal zemin aynı zamanda kentsel sembollerle ve mekânlarla uzun süreli bir ilişkiye de işaret etmektedir. Taraftarlığın getirdiği sosyalliğin içerisinde bir şekilde yer alanlar, kimi zaman kesintilere uğrasın da kendileri açısından süreklileşen bir sosyal tarihin de parçası olurlar.

Kentlilik konusunda Ankara açısından birleştirici ve dinamik bir unsur olan MKE Ankaragücü, çok çeşitli bölgelerden göç almış olan kentte, belirli bir kesim açısından önemli bir birlik sembolü gibidir. Bu durum ise Ankara'da daha çok alt sınıflar ve emeğiyle geçinenler üzerinden ilerlemiştir. Genelde İstanbul kulüpleri veya taşrada kurulan kent takımlarının kuruluş hikâyelerinde başat rol oynayan kentlerin ileri gelen sermaye çevreleri veya orta sınıflarının etkisi, Ankaragücü'nün kuruluş sürecinden itibaren kulüp üzerinde görece zayıftır. Bu durum da Türkiye'de çok fazla örneği bulunmayan bir

şekilde ağırlıklı olarak kültürü ve diliyle beraber destekçi tabanı açısından görece daha homojen bir durumu ortaya çıkarmıştır. Eski Ankara ve yeni öteki Ankara'nın bir anlamda tarihsel bir birlikteliği olan bu duruma sportif başarı temelinde yüzeysel analizlerle yaklaşıldığında, kulübün futbol takımının başarısız gittiği dönemlerde bile azalan değil, tersine artan sosyal gücünü anlamakta zorlanmak mümkündür.

MKE Ankaragücü, Ankara kentinde binlerce insana kentle ilişki kurma zemini sağlarken, aynı zamanda mahalle yerelliklerindeki sosyal ortamların yaşaması için de bir olanak sunmaktadır. Ankara'nın üst sınıflar ağırlıklı mahalleleri hariç hemen tüm mahallelerinde, genç kesim MKE Ankaragücü sayesinde kendini gösterebileceği bir sosyal ortam bulmaktadır. Bu anlamda kulübün sportif başarılarından özerk olarak ve futbol izlemekten çok daha fazlasını ifade eden bu süreç, geniş kitleler içerisinde Ankaragücü sempatisinin artarak sürmesine yol açmaktadır. Katılımcıların birçoğunun Ankaragücü üzerine ilk belirttiği noktanın -futbolcular ya da unutulmayan maç skorları yerine- sosyal ilişkiler olması; iyi tribün yapmanın⁷ hemen her zaman futbol taktiklerinden daha fazla gündem teşkil ettiğini göstermektedir. Bu anlamda MKE Ankaragücü'nün kulüp başarılarından bağımsız olarak, Ankara için uzun yıllar sarı-lacivert bir temsil olduğunu, dikkat çekici bir sosyal zemin olarak yaşayacağını belirtmek mümkündür.

Kaynakça

Adnan, Z. (2005). *Biz Ankaragüçlüyüz*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktüre, S. (2001). 1830'dan 1930'a Ankara'da günlük yaşam. Y. Yavuz (Ed.)*Tarih içinde Ankara II* içinde (ss. 35-74). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Anderson, B. (1991). *Imagined communities*. London-New York: Verso.

Arıç, V. N. (1982). Ankaragücü tarihi. *Ankaragücü Spor Gazetesi*, 1, 5-6.

Arıç, V. N. (1996). Ankaragücü belgeseli. Ankara: MKE Yayını.

As, N. (1977, Mart). MKE Ankaragücü. *MKE Dergisi*, 3, 13.

Aydın, M. B., Hatipoğlu, D. ve Ceyhan, Ç. (2008). Endüstriyel futbol çağında taraftarlık. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 289-316.

Bora, T. (2001). Nasıl gençlerli oldum?. T. Bora (Ed.), *Takımdan ayrı düz koşu* içinde (ss. 239-253). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Oxford: Polity Press.

Bozyiğit, A. E. (1999). Ankara'da taksicilik. *Kebikeç Dergisi*, 9, 177-186.

Bromberger, C. (1998). Stadyumdaki kent. T. Bora, W. Reiter ve R. Horak (Der.), *Futbol ve kültürü: takımlar, taraftarlar, endüstri ve efsaneler* içinde (ss. 44-60). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şenol Cantek, F. (2003). *Yaban'lar ve yerliler: başkent olma sürecinde Ankara*. İstanbul: İletişim.

Şenol Cantek, F. (2017). Matris, kurşun kokusu ve simit... Başkent gazeteciliğinin membaı: Rüzgarlı Sokak. F. Ş. Cantek (Der.), *İcad edilmiş şehir: Ankara* içinde (ss. 337-347). İstanbul: İletişim.

Ceyhan, Ç., Özbaş-Anbarlı Z. ve Ova, N. (2017). Zamanın izinde kenti deneyimlemek: kent ve bellek üzerine oto-etnografik bakışlar. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi (Moment Dergi)*, 4(1), 92-114.

Crisis, B. (2005). *İşgal altında İstanbul*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çakır, S. (2011). Türkiye'de göç, kentleşme/gecekondu sorunu ve üretilen politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

Çamdereli, M. ve Gürer, M. (2008, Kış-Bahar). Futbolda görsel kimlik ögesi olarak kulüp armaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 135-168.

Dayıoğlu K. (2011). *Ankara kabadayıları*. İstanbul: İncem Yayınevi.

Demir, E. (2017). Tophane'den Boşnak Mahallesi'ne, İmalat-1 Harbiye'den Ankaragücü'ne 'top'un 600 yıllık hikayesi. F. Şenol Cantek (Der.), *İcad edilmiş şehir: Ankara* içinde (ss. 444- 453). İstanbul: İletişim.

DİSK. (1977). *Demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı*, İstanbul: DİSK Yayınları.

Edmunds, H. (2000). *The focus group research handbook*. New York: McGraw-Hill.

Erdal, S. (2015). Osmanlı Sanatkarın Cemiyeti. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 163-178.

7 İyi tribün yapmak deyimi genel bir ifadeyle başarılı bir şekilde organize olmuş, maç öncesi, sırası ve sonrasında gündemi belirleyecek şekilde hakim bir taraftar etkinliğini ifade eder. Maç süresince oyuna etki etmenin de ötesinde yüksek bir organizasyon ve canlılık yanında tribün koreografilerini de içerir. Bu anlamda taraftarların oyuna müdahalesinin yanında oyuna dahil olması anlamına da gelmektedir.

- Erdönmez, M. E. ve Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *Megaron YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 1(1), 67-87.
- Erendil, A. T. ve Ulusoy, Z. (2004). İronik karşılaşmalar: kalenin kentle ve kentin kaleyle iki karşılaşması. T. Bora (Ed.). *Şehrin zulası Ankara Kalesi* içinde (ss. 221-287) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1984). 16. yüzyıl Ankara'sı: ekonomik ve sosyal yapısı ve kentsel özellikleri. E. Yavuz, Ü. N. Uğurel (Ed.). *Tarih İçinde Ankara, Eylül 1981 Seminer Bildirileri* içinde (ss.49-59). Ankara: ODTÜ.
- Ertuğ, A.R. (1973). *Ankara sporunda 50. yıl*. Ankara: TC Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Bölge Başkanlığı Yayını.
- Evans, D. ve Norcliffe, G. (2016). Local identities in a global game: the social production of football space in Liverpool. *Journal of Sport and Tourism*, 20(3-4), 217-232.
- Evren, B. (1998). *20'li yılların bozkır kasabası Ankara*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Fuller, A. (2017). Soccer and the city: the game and its fans in Solo and Yogyakarta. *Sport in Society*, 20(5-6), 675-688.
- Galanti, A. (2005). *Ankara tarihi I-II*. Ankara: Çağlar Yayınları.
- Giulianotti, R. (2002, February) Supporters, followers, fans, and flaneurs. *Journal of Sport and Social Issues*, 26(1), 25-46.
- Guilianotti, R. ve Robertson, R. (2004). The globalization of football: a study in the glocalization of the serious life. *The British Journal of Sociology*, 55(4), 545-568.
- Günel G. ve Kılıcı A. (2015). Ankara şehri 1924 haritası: eski bir haritada Ankara'yı tanımak. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 78-104.
- Guilianotti, R. (2005). Towards a critical antropology of voice: The politics and poets of popular culture, Scotland and football. *Critique of Antropology*, 25(4), 339-359.
- Gomez-Bantel, A. (2016). Football clubs as symbols of regional identities. *Soccer and Society*, 17(5), 692-702.
- Güneş, G. (2013). II. Dünya Savaşı yıllarında Ankara'da şehir içi ve şehirler arası ulaşım, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 66-74.
- Hacısoftaoğlu, İ, Akcan, F. ve Bulgu, N. (2012). Hayali cemaatler olarak taraftar toplulukları: Ankaragücü taraftar grupları örneği. *Spor Bilimleri Dergisi* 23(4), 159-176.
- Hatipoğlu, D. ve Aydın, M. B. (2007). *Bastır Ankaragücü: kent, kimlik, endüstriyel futbol ve taraftarlık*. Ankara: Epos.
- Herd, K. (2017). Football's fairy stories, memories, histories. *Manuscript for the Final Seminar 2017* de sunulmuştur. Lund University Department of Arts and Cultural Sciences, İsveç.
- Ionescu, S., Voicu, S. ve Gabor, R. (2010). Sociological aspects of the ultras phenomenon in the city of Timisoara. *Journal of Physical Education and Sport*, 26(1), 63-69.
- Karakışla, Y. S. (1998). Osmanlı sanayi işçisi sınıfının doğuşu, 1839-1923. D. Qataert ve E.J. Zürcher (Der.). *Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'sine işçiler 1839-1950 içinde* (ss. 27-54). İstanbul: İletişim.
- King, A. (1998). *The end of the terraces: the transformation of English football in 1990's*. London: Leicster University.
- Koch, N. (2018). Sports and the city. *Geography Compass*. 12:e12360. <https://doi.org/10.1111/gec3.12360>
- Koloğlu, O. (2003). Osmanlı son döneminde iki kent ve ilişkileri. S. Öngider (Ed.). *İki şehrin hikayesi Ankara - İstanbul çatışması* içinde (ss.9-28). İstanbul: Aykırı Yayınları.
- Krueger, R. A. ve Casey M. A. (2009). *Focus groups: a practical guide for applied research* (4th Edition). London : Sage.
- Maslow, A.H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Morris, D. (1981). *The soccer tribe*. London: Jonathan Cape.
- Özçetin, B. ve Turan, Ö. (2015). Kahire'den İstanbul'a: futbol, siyaset ve toplumsal hareketler. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 115-146.
- Özkan, Ö. D. (2009). *Saraybosna'da futbol taraftarlığı ve kimlik farklılaşması: Sarajevo ve Zeljezničar taraftarları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Pennant, C. (2003) *Congratulations, you have just met the I.C.F.* London: Blake Publishing.
- Ranc, D. (2009, February) Local politics, identity and football in Paris, *Modern and Contemporary France*, 17(1), 51-65.
- Sat N. A., Gürel Üçer A. Z., Varol Ç. ve Yenigül S. B. (2017). Sürdürülebilir kentler için çok merkezli gelişme: Ankara metropoliten kenti için bir değerlendirme. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 98-107.
- Satr Ö. C. (2015). Historical and Traditional Basics of Ankara Folk Music. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-12.
- Sencer, M. (1969) *Osmanlı toplumsal yapısı*. İstanbul: Ant Yayınları.
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. (1988). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spaaij, R. ve Vinas, C. (2005). Passion, politics and violence: a socio-historical analysis of Spanish ultras. *Soccer and Society*, 6(1), 79-96.
- Stemmler, T. (2000). *Futbolun kısa tarihi*. (N. Aça, Çev.) Ankara: Dost.
- Şengül, T. (2006, Kasım). Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze Ankara. *Evrinsel Gazetesi Ankara Eki*, 19, 5-6.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset - kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*, Ankara: İmge.

- Şenyapılı, T. (2004). *Baraka'dan gecekonduya*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2006). *Ankara...Ankara...bir başkentin doğuşu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Şişmanov, D. (1990). *Türkiye işçi ve sosyalist hareketi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Şnurov, A. (2006). *Türkiye proletaryası*. (Bozkaya, G. Çev.). İstanbul: Yar Yayınları.
- Tamur, E. (2010). Ankara'da mahal isimlerine yansıyan tarih – I. *Kebikeç*, 29, 57 -71.
- Tuncay, M. (2000). *Türkiye'de sol akımlar I*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*. (1996). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı.
- Uçak, H. İ. (1999). Ankara eşkıyaları ve kabadayıları. *Kebikeç* 9, 187-200.
- Varlık, B. (2005). *Ali Tunalı – vatana hizmette 70 yıl*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Yasa, İ. (1972). The gecekondou family. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27(3), 575-584.